

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Katrin Kirsipuu

**USALDUSVÄÄRNE VÄLIMUS KUI POLIITILISE
KOMMUNIKATSIOONI VAHEND
EUROOPA PARLAMENDI EESTI LIIKMETE VAATEST**

Magistritöö

Juhendajad: Epp Adler, MA

Heiko Pääbo, PhD

Tartu 2021

Kinnitan, et olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, kirjandusallikad ja mujalt pärinevad andmed on viidatud

.....

/töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub/kuupäev/ kell/kellaaeg/
...../aadress/ auditooriumis/number/.

Retsensent:/nimi/ (...../teaduskraad/),
...../amet/

SISUKORD

SISSEJUHATUS	7
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD JA EELNEVAD UURINGUD	10
1.1. Väline tajutud atraktiivsus ja kompetentsus poliitikas	11
1.2. Mitteverbaalse kommunikatsiooni mõiste	13
1.3. Välimuse roll poliitilises kommunikatsioonis	15
1.4. Riietuse mõju välimusele kui kommunikatsiooni vormile	17
1.5. Erving Goffmani enesepresentatsiooni teooria	18
2. EMPIIRILISE UURINGU LÄHTEKOHT JA METOODIKA	21
2.1. Eesmärk ja uurimisküsimused	21
2.2. Valim	22
2.3. Andmete kogumine ja analüüsi meetod	23
2.4. Intervjuude analüüs	24
3. UURINGU TULEMUSED	26
3.1. Usaldusväärse välimuse mõtestamine	27
3.1.1. Sõnatu kommunikatsiooni teised vormid	28
3.1.2. Välimusest tulenev usaldusväärsus valijaskonna mõjutajana	32
3.1.3. Välimus poliitiliste vaadete väljendajana	33
3.2. Konteksti mõju usaldusväärsele välimusele	35
3.2.1. Välimuse osatähtsus Eesti poliitikatasandil	35
3.2.2. Välimuse osatähtsus Euroopa poliitikatasandil	37
3.2.3. Parlamendiliikmete välimus poliitilisest kuuluvusest lähtuvalt	39
3.3. Välimusest lähtuva usaldusväärseuse tunnetamine kaaspoliitikutes	40
3.4. Järeldused ja ettepanekud edasisteks uuringuteks	42
KASUTATUD ALLIKAD	48

LISA 1 Poolstruktureeritud intervjuu küsimused.....	52
LISA 2 Koodipuu	53
LISA 3 Individuaalintervjuude detailne ajakava.....	56

TRUSTWORTHY APPEARANCE AS AN INSTRUMENT OF POLITICAL COMMUNICATION FROM THE PERSPECTIVE OF ESTONIAN MEMBERS OF THE EUROPEAN PARLAMENT

SUMMARY

Katrin Kirsipuu

The aim of this dissertation is to give an overview of how politicians perceive the role of trustworthy, reliable appearance as a tool of nonverbal communication. To find out how and through which experiences do Estonian top politicians shape their appearance and if moving between different levels of politics affects it. The dissertation focused on the politician's viewpoint to understand how political and societal figures understand the role of appearance in politics and if it emphasizes or undermines their credibility.

The dissertation focuses on one main topic and two subtopics. The empiric material was gathered through semi structured individual interviews with current and former Estonian members of the European Parliament (MEPs). This focused sample was used due to the nature of the Estonian MEPs being politicians who move from the local to the international politics level, therefore demonstrating any appearance modification that may occur while moving between different levels of politics that the author is able to identify and evaluate.

The author's central statement in this study is that Estonian members of the European Parliament are aware of appearance as an important form of nonverbal communication, the importance of which varies in different political environments and levels (national vs transnational). This variation also affects communication with each other, determining what kind of appearance creates a trustworthy image.

The theoretical part of this dissertation is based on Erving Goffman's theory (1959) of presentation of self, according to which an individual modifies their conduct and appearance consciously with a goal in mind, taking into account the socially accepted ways of conduct and the social role dictated by one's status.

The results of the qualitative analysis of the interviews lead to an assumption that the MEPs sense and acknowledge the appearance-driven nonverbal communication as an

entity. All nonverbal modes of communication affect the perception of reliability, but it is also affected by the politicians' reactions, based on society's expectations set to them. Politicians modify and design their visual self-representation through analyzing the surrounding environment and social situations. Professional politics itself creates a certain framework where certain unwritten rules are accepted and having status demonstrated through appearance is the norm. An appearance that is perceived as reliable also indirectly communicates competence and proficiency.

Keywords: political appearance, non-verbal impression, self-presentation, body language, reliable appearance, power dressing, nonverbal communication, perception of self, society's expectations, self- presentation

SISSEJUHATUS

“Dombrovskist nähakse üldiselt kompetentse, kuid elutu tehnokraadina. Hall ülikond, traatraamidega prillid ning pidevalt keskmisel tugevusel kõlav hää! ainult toetavad seda kuvandit“ (Collier, 2019). Nii kirjeldab Mike Collier endise Läti peaministri ja nüüdse Euroopa Komisjoni asepresidendi Valdis Dombrovskise välist identiteeti enne Euroopa Liidu ametnikuks suundumist. Samas artiklis lisab ajakirjanik: “Pärast Riia Brüsseli vastu vahetamist on tal paremad soengud ja kenamad ülikonnad, isegi disainerprillid, mis muudavad ta veelgi intelligentsemaks.”

Kui Euroopa Liidu ametnikuks suundumine on tipp-poliitiku välimust uuendanud nii, et vaataja näeb teda nüüd intelligentsema ja usaldusväärsemana, siis mis põhjusel on see muutus toimunud? Miks tundub ta vaatajale intelligentsem ning mil määral need, keda vaadatakse, seda enda jaoks teadvustavad? Antud näite puhul võib olla tegemist psühholoogias ammu tuntud haloefektiga, kus atraktiivsem välimus kujundab positiivse mulje ka inimese teistest isikuomadustest. On leitud, et välimuselt atraktiivset isikut tajutakse tõenäolisemalt ka usaldusväärse, intelligentse ja kompetentsena (Palmer ja Peterson, 2015).

Välimuse, sealhulgas riide abil edastatava informatsiooni mõju on varasemates teadustöodes uuritud eelkõige valijate vaatepunktist lähtuvalt. Erinevate küsitluste ja eksperimentide kaudu on saadud teada, kuidas valijad tajuvad poliitiliste liidrite välimusel põhinevat eneseväljendust ning millised välised isikuomadused mõjuvad usaldust tekitavalt (Olivola ja Todorov, 2010). Nimetatud uuringute tulemusi vaadeldakse täpsemalt esimeses peatükis.

Käesoleva magistritöö autor pööras fookuse ümber ja uurib valitavaid – sooviga anda avalikkusele juurde uut teadmist valdkonnas, mida seni on Eestis käsitletud põhiliselt kriitilises ajakirjanduslikus võtmes. Töö avab teema poliitikute vaatenurgast, et mõista, kuidas poliitikakujundajad ja ühiskondliku elu suunajad saavad aru välimuse rollist poliitika tegemisel ja usaldusväärse loomisel. Eelnevate uuringute põhjal on olemas teadmine valijate tunnetusest välimuse mõjule, kuid puudub poliitikute poolne seisukoht vaadeldavas valdkonnas (Lawson, jt, 2010).

Kommunikatsiooniekspert Janek Mäggi on öelnud, et rahvasaadiku välimus peaks peegeldama tema siseelu: “Kui Sven Mikser kunagi oma stiili muutis, siis oli see väga järsk ja mõjus ehmatavalt – tekkis küsimus, kas ta on ikka tema ise“ (Mellik, 2013). Seega poliitikute välimuses toimuvaid muutuseid märgatakse ja need kutsuvad esile mitmesuguseid reageeringuid. Kuid miks tekib poliitikutel soov oma välimust muuta ja kuidas võivad seda mõjutada erinevad poliitilised keskkonnad?

Magistritöö eesmärk on anda ülevaade ja arusaam sellest, kuidas poliitikud mõtestavad usaldusväärse välimuse kui mitteverbaalse vahendi rolli poliitilises kommunikatsioonis. Uurime, kuidas Eesti tipp-poliitikud kujundavad oma välimust ning kas sellele avaldab mõju ühelt poliitikakujundamise tasandilt teisele (Eesti siseriiklikust Euroopa Liitu) liikumine.

Autori keskne väide antud uurimuses on, et Eesti Euroopa Parlamendi liikmed teadvustavad välimust kui ühte olulist mitteverbaalse kommunikatsiooni vormi ning selle tähtsus varieerub erinevates poliitilistes keskkondades ja tasanditel (siseriiklik vs rahvusülene). See varieerumine mõjutab ka omavahelist suhtlust, määratledes, missugune välimus loob usaldusväärse kuvandi.

Magistritöö eesmärgist ja autori argumendist lähtuvalt on püstitatud töö peamine uurimisküsimus:

- kuidas poliitikud mõtestavad välimuse rolli poliitika tegemisel?

Põhiküsimusele vastamiseks on abiks kaks alaküsimust:

- kuidas võib usaldusväärne välimus sõltuda ajast ja kohast?
- kuidas tajutakse välimuse rolli poliitikute omavahelises suhtluses?

Alaküsimuste kaudu soovis autor välja selgitada, kuidas avaldab välimuse kujundamisele mõju liikumine erinevate poliitiliste tasandite vahel ja kuidas tajutakse selle rolli poliitikutevahelises suhtluses. Töös vaadeldakse Eesti siseriiklikku ja Euroopa Liidu poliitikamaastikku ning erinevaid sotsiaalseid situatsioone. Muutuseid, mis toimuvad välimuse kujundamises seoses ühelt poliitikatasandilt teisele liikumisega (riiklikult rahvusvahelisele), ei ole varasemates uurimustes käsitletud ja seetõttu on antud tööle uuenduslik mõõde – seda mitte ainult Eesti kontekstis, vaid ka laiemalt.

Empiirilise materjali kogumiseks on töö raames läbi viidud poolstruktureeritud individuaalintervjuud Euroopa Parlamendi endiste ja praeguste Eestist valitud liikmetega. Niisuguse sihipärase valimi tingis asjaolu, et Euroopa Parlamendi liikmete näol on tegemist poliitikutega, kes on liikunud siseriiklikult tasandilt rahvusvahelisele, ja see võimaldab töö autoril paremini hinnata aja ja koha mõõdet.

Uuringu teoreetiline pool tugineb Erving Goffmani (1959) enesepresentatsiooni teoorial, mille kohaselt kujundab indiviid oma käitumist ja välimust eesmärgistatult, arvestades ühiskonnas aktsepteeritud käitumisviise ja staatusega kaasnevat sotsiaalset rolli.

Magistritöö teema valik tulenes huvist käsitleda valdkonda, mida Eestis ei ole poliitilises kontekstis varem uuritud. Samas võiks tekkiv teadmine pakkuda huvi näiteks noorpoliitikutele ja Euroopa Parlamendi uutele liikmetele, kuid ka kommunikatsiooniekspertidele ja avalikkusele laiemalt.

Töö on jaotatud kolmeks osaks ja nendest lähtuvateks alajaotusteks, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Esimeses osas antakse ülevaade raamistikuna käsitletavast enesepresentatsiooni teoriast (Goffman, 1959) ja tutvustatakse varasemaid uuringuid, milles on keskendutud välimuse mõjule. Järgnevalt mõtestatakse lahti mitteverbaalse kommunikatsiooni käitumuslikud vormid ning välimuse roll poliitilises kommunikatsioonis.

Teine osa annab ülevaate töö empiirilisest lähtekohast ja esitleb valimit. Kirjeldatakse andmete kogumist (Euroopa Parlamendi endiste ja praeguste Eesti liikmetega läbiviidud intervjuud) ja selleks kasutatud meetodit.

Töö kolmandas osas esitletakse empiiriliste andmete analüüsi ja uuringu tulemusi. Tehakse kokkuvõtte analüüsi tulemustest, tutvustatakse autori järeldusi ja antakse soovitusel edasisteks uuringuteks.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD JA EELNEVAD UURINGUD

Selles peatükis tutvustab töö autor vaatluse all olevas valdkonnas eelnevalt läbi viidud uurimusi välimuse mõjust poliitilises kontekstis. Ühtlasi antakse ülevaade enesepresentatsiooni teooriast, põhjendatakse selle sobivust käesoleva töö teoreetilise raamistikuna ning tutvustatakse mitteverbaalse kommunikatsiooni erinevaid vorme. Käesolevas töös uuritakse mitteverbaalse suhtluse (kehakeele) ühe vormi ehk välimuse tajumist poliitikute omavahelises suhtluses, seetõttu ei vaadelda poliitikute vahelist kommunikatsiooni laiemalt.

Ühe alaküsimuse abil püütakse teada saada kuidas erinevate poliitikatasandite vahel liikumine mõjutab välimuse kujundamist. Sel teemal puuduvad autorile teada olevad varasemad käsitlused ning tegu on uue aspekti välja toomisega vaadeldavas valdkonnas. Seda, et poliitilise keskkonna muutusega tuleks välimuse kujundamisele tähelepanu pöörata, ilmestab ajakirja *Politico* välja antud 72leheküljeline „ellujäämisjuhend“ Euroopa Parlamendi uutele liikmetele. Kõige muu kõrval antakse selles ka riietumisalaseid soovitusi. Leitakse, et parlamendiliikmena töötamine võib tähendada, et välimuse kujundamisel tuleb arvestada kolme riigi riietumisreeglite ja vabadustega (De La Baume, 2019).

Sissejuhatuses puudutati põgusalt valdkonnas varem läbi viidud uurimusi, mis valdavalt on keskendunud välimuse mõju uurimisele valijate vaatepunktist. Kokkuvõtlikult saab väita, et välimusel baseeruv kommunikatsioon avaldab valijaskonnale tuntavat mõju (Olivola ja Todorov, 2010). Omadused, mida läbi füüsilise välimuse tajutakse, võivad olla erinevad, näiteks võib poliitik mõjuda valijatele usaldusväärselt, atraktiivselt, kompetentselt jne. Järgnevas alapeatükis mõtestatakse nimetatud isikuomadused selgemalt lahti.

1.1. Väline tajutud atraktiivsus ja kompetentsus poliitikas

Briti sotsioloog Catherine Hakim tuli 2000ndate aastate alguses välja teesiga, et lisaks Pierre Bourdieu käsitletule neljale kapitalivormile (sotsiaalne, kultuuriline, majanduslik, sümboolne) eksisteerib veel ka viies, erootiline ehk seksuaalne kapital. Hakimi järgi on seda liiki kapitali omavatel inimestel eelis paljudes sotsiaalsetes ja majanduslikes oludes, kuid eelkõige meedias ja poliitikas. Ta defineerib erootilist kapitali kuuest komponendist koosnevana; ilu, seksuaalne atraktiivsus, energilisus, sotsiaalne atraktiivsus, esitus ja seksuaalsus. Koos pakuvad need elus edasijõudmisel paremaid võimalusi: “Erootiline kapital – sotsiaalne ja füüsiline atraktiivsus, mõjutab kõiki meie suhteid, ükskõik kas me oleme sellest teadlikud või mitte. Ja kui sa oskad enda erootilist kapitali kasutada, siis oled edukam nii tööl, sõprussuhetes ja eraelus, aga ka avalikus elus ja poliitikas.” (Hakim, 2010). Erootiline kapital on seega sotsiaalne väärtus, mille indiviid või rühm omandab seksuaalse atraktiivsuse alusel, ja nagu teisedki kapitali vormid, on ka see konverteeritav.

Põhimõtteliselt võiks erootilise kapitali teooriat kasutada ka käesolevat teemat uurides ja analüüsides, kuna Hakim esitles seda kui universaalset. Siiski möönis sotsioloog, et üldiselt omavad naised erootilist kapitali rohkem kui mehed, aga tihti ei söanda nad seda kasutada, olles tagasi hoitud meestekeskse maailma mõtteviisidest. Seevastu mehed, kes panustavad oma erootilise kapitali arendamisse, on sotsiaalselt edukamad.

Soolise ebaproportsionaalsuse argument on peamine põhjus, miks nimetatud teooriat ei kasutata käesoleva töö raamistikuna. Teine põhjus on see, et erootilise kapitali domineerivaim väljendumisviis on atraktiivsus ehk füüsiline silmatorkavus ja ligitõmbavus. Need omadused ei komuniqueeri tingimata usaldusväärust, mille edastamist uuritakse antud töös.

Võttes aluseks eelneva põhjenduse, uurimistöö eesmärgi ja autori argumendi on töö teoreetiliseks aluseks võetud E. Goffmani (1959) enesepresentatsiooni teooria, mille läbiv mõiste on teatud tehnikate abil endast teistele mulje loomine. Kuna üldjuhul soovitakse teistele edastada positiivset, meeldivat ja usaldustäratavat muljet, pakub see teooria uurimusele sobivat raamistikku (Kõuts-Klemm ja Korts, 2010). Goffman vaatleb sotsiaalset interaktsiooni kui etendust, mille kujundavad keskkond ja publik, võimaldades indiviidil (näitlejal) luua muljeid eesmärgist ja võetud ühiskondlikust rollist lähtuvalt. Publikule näidatava „esikülje“ (ingl k *front*) moodustab nn väljendusvarustus, mille all

sotsioloog mõistis sugu, vanust, välimust, kehakeelt, verbaalset eneseväljendust jne (Goffman, 1959: 17-24).

Poliitilises kontekstis on sotsiaalses interaktsioonis toimuvat muljete edastamist teaduslikult uuritud eelkõige valijate vaatest. Peamiselt Ameerika Ühendriikides läbi viidud uuringud tõid välja, et valimistel osalevate kandidaatide füüsiline välimus mõjutab valijaid. Nende kohaselt on olemas niinimetatud “hea välimusega poliitiku standard“, mida tunnustavad valijad üle maailma, eelkõige nendes riikides, kus toimiva valimissüsteemi alusel antakse hääl konkreetsele kandidaadile (Lawson, jt, 2010).

Välimuse mõju hindavate teadustööde kohta on Tartu Ülikooli kognitiiv- ja õiguspsühholoogia professor Talis Bachmann kokkuvõtvalt tõdenud, et poliitikud, kelle nägu valijad tajuvad kompetentse ja usaldusväärse, osutuvad tõenäolisemalt valituks ehk valimistel saavutatav edu on otseses seoses välise tajutud kompetentsusega (Bachmann, 2005). Psühholoogiateadlased on uuringute põhjal reastanud välised tegurid, mis toovad valimisedu:

- domineerivatena tajutud nägusid (tugev lõug ja põsesarnad, nurgeline otsmik, lühemad juuksed ja taganev juuksepiir) eelistatakse ilusatele;
- pikemat kasvu ja saledamaid isikuid eelistatakse teistele;
- lõdvestunud olek, humoorikus, “nagu-kala-vees” mulje on eelistatud. Seevastu pinges olek, mehhaanilised liigutused ja poosid on mitte-eelistatud tunnused;
- kitsamad kulmud ja mandlikujulised silmad ennustavad edu;
- meeste juures mõjuvad hästi tumedad ametlikud riided, naiste juures formaalsed pluusid ja mitte liiga kontrastsed jakid, koos lihtsate kaelaehete ja kõrvarõngastega;
- stilisti oskuslik kasutamine tõstab poliitikute edu 17–18% võrra (Bachmann, 2005).

Kuna enamik tulemusi on saadud Ameerika uuringute alusel, siis leiab Bachmann, et enne Eesti oludele üldistamist tuleks antud valdkonnas viia läbi täiendav uurimus (Bachmann, 2005). Kui järelduste üldistamise võimalus seati kahtluse alla 2005. aastal, siis 2009. aastal viidi näiteks Soomes läbi poliitikute välise ilu ja valimisedu vaheliste seoste uuring. Tulemused näitasid, et ilu ja valimisedu positiivne suhe kehtib nii mees- kui

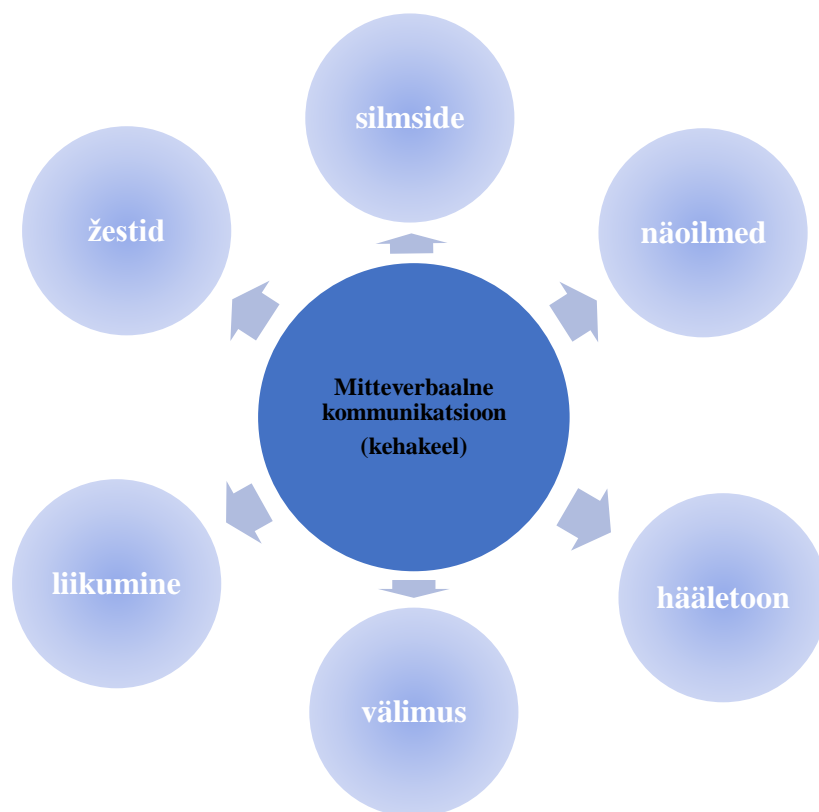
naiskandidaatide puhul. Järeldati, et valijad eelistavad nägusaid kandidaate, kuna neile meeldib neid vaadata, või siis seetõttu, et nägusad poliitikud on sotsiaalses suhtluses edukamad (Berggren, jt, 2009).

Niisiis avaldab välimuse abil edastatav informatsioon valijatele täheldatavat mõju erinevates riikides. Samas puudub teadmine, kuidas poliitikud ise teadvustavad välimuse rolli – nii valijaid mõjutava tegurina kui ka poliitilises suhtluses laiemalt – ja mil määral erinevad poliitilised keskkonnad võivad selle kujundamist suunata. Et paremini mõista välimuse mõju info edastajana sõnatus suhtluses, vaadeldaksegi järgnevas alapeatükis mitteverbaalse suhtluse erinevaid vorme.

1.2. Mitteverbaalse kommunikatsiooni mõiste

Levinud käibefraasi kohaselt suudab üks pilt anda edasi rohkem informatsiooni kui tuhat sõna. Mitteverbaalsel suhtlusel ehk kehakeelel on inimeste vahelises kommunikatsioonis oluline roll. Oma olemuselt on sõnadeta suhtlus multidistsiplinaarne ja pakub huvi paljudes valdkondades – psühholoogia ja lingvistika kõrval ka meditsiinis, sotsioloogias, antropoloogias ja õigusteaduses. Teatud olukordades on kehakeele kanda suhtluse kõige olulisem aspekt, näiteks esmamulje loomisel ja emotsioonide edastamisel (Hess, 2016). Kehakeele näol on tegemist kahe-suunalise protsessiga, kus toimub nii teabe edastamine (ühe inimese poolt) kui selle tõlgendamine (teise inimese poolt). Keha abil edastatavas informatsioonis on nähtud akent inimese alateadlike mõteteni (Borg, 2011: 11-20).

Mitteverbaalne kommunikatsioon avaldub erinevates vormides nagu silmside, näoilmed, hääletoon, liikumine, žestid ning välimus kitsamas tähenduses, st riietus, soeng, ehted jms (Joonis 1). Edukalt toimiv ja tähendusrikas kommunikatsioon tekib siis, kui kõik loetletud mitteverbaalsed vahendid omavahel sobituvad. Osavad suhtlejad mõistavad kehakeele abil edastatava kommunikatsiooni olulisust ja kasutavad seda eelisena, suurendamaks enda efektiivsust ja mõistmaks paremini teiste poolt edastatavat informatsiooni. Oluline on lisada, et kõikide sõnatu suhtluse vormide mõistmine ja tõlgendamine võib erineda kultuurist sõltuvalt (Wertheim, 2012). Järgnevalt kirjeldame põgusalt erinevaid kehakeele vorme ja seejärel keskendume töö eesmärgist lähtuvalt välimusele.

Joonis 1. Mitteverbaalse kommunikatsiooni käitumuslikud vormid

Hääletooni muutmisega kõrgemaks või madalamaks on võimalik muuta nii sõnade tähendust kui edastada erinevaid emotsionaalseid seisundeid: hirmu, viha, hämmeldust, aupaklikkust, austust, hellust jne. Oluline on lisada, et hääletooni mõistmine ja tõlgendamine võib erineda sõltuvalt kultuurist. Seda, kuidas teised meid tajuvad, mõjutab ka keha liikumine ja rüht, sh see, kuidas me istume või tervitades kätt surume. Silmside võib väljendada nii huvi, kiindumust, vaenulikkust kui ka külgetõmmet. Sageli on silmade abil väljendatu palju tähendusrikkam kui juurde öeldud sõnad. Näos vahelduvad ilmed (nt õnn, kurbus, viha, üllatus ja hirm) on suuresti universaalsed ehk kultuurideüleised (Wertheim, 2012). Näoilmete alla kuulub ka naeratus, milles nähakse üht tugevamat mõjutajat mitteverbaalses suhtluses. Naeratades on võimalik tekitada teistes enda suhtes positiivset hoiakut ja muuta suhtlus seeläbi sujuvamaks (Borg, 2011: 80). Žestid kuuluvad igapäevaelu ja mõningaid neist kasutame me alateadliku

mõtteseisundi ajal; ka nende tõlgendamist ja mõistmist mõjutab kultuurikeskkond (Wertheim, 2012).

Väärtuste ja ootuste edastamiseks kasutame ka teisi füüsilise väljanägemise mõõtmeid: soengustiil, rõivad, aksessuaarid ehk välimus tervikuna (Wertheim, 2012). Riiete ehk esemelise kommunikatsiooni abil esitletakse ennast, sulandutakse vastavasse olukorda või edastatakse kindlat, rollist lähtuvat imagot (Borg, 2011: 243).

Käesolevas töös keskendutaksegi kõigist mitteverbaalse kommunikatsiooni vormidest põhjalikumalt välimusele, uurides selle kujundamist või mitte kujundamist usaldusväärse loomisel. **Välimuse all on töös läbivalt silmas peetud neid väliseid omadusi, mida on võimalik kujundada ilma meditsiinilise sekkumiseta**, seega jäävad käsitlese alt välja bioloogilised füüsilised omadused (nt näo anatoomia); kujundatava mitteverbaalse kommunikatsiooni all peetakse silmas rõivavalikuid, soengut ja aksessuaare.

Järgnevas alapeatükis vaadeldakse, millist osa täidab välimus poliitilises kommunikatsioonis.

1.3. Välimuse roll poliitilises kommunikatsioonis

Iga sotsiaalne roll kannab endaga kaasa teatud ootusi käitumisele ning need võivad olla seotud ka ootuspäraste rõivaste kandmisega (Horn, 1968: 131). Poliitika ja valitsemise aluseid käsitlev õpik (Jakobson, jt, 2011) defineerib poliitilist identiteeti kui kuulumist teatavasse ringkonda ning seeläbi teatud ideede ja hoiakute väärtustamist. Poliitilise identiteedi visuaalne väljendus võib olla nii sümboolika kui ka välimus, mis näiteks konventsionaalse poliitiku puhul tähendab ülikonda ja lipsu ehk konservatiivset riietumisstiili.

1960. aastal esimest korda televisiooni vahendusel toimunud Ameerika presidendi-valimiste debatt näitas, kuidas mitteverbaalne kommunikatsioon võib mõjutada poliitilisi otsuseid (Carpinella ja Johnson, 2016). Debati raadioülekanne kuulajad olid veendunud Richard M. Nixoni võidus, kuna ta rääkis olulistel teemadel enesekindlamalt ja esines verbaalselt veenvamalt. Ometi võitis nii debati kui ka presidendivalimised John F.

Kennedy. Hiljem on seda seletatud asjaoluga, et Kennedy võidule aitas eelkõige kaasa veenev mitteverbaalne suhtlus ehk tema särav välimus: Chicago telestuudios toimunud 60 minuti pikkusel väitlusel jättis Kennedy oma hea jumega televaatajatele mulje kui hästi puhanud ja tervisest pakatav mees, Nixon seevastu mõjus kahvatu ja natuke lohakana. Lisaks oli ta eelneva haiguse tõttu kaotanud kehakaalu ja seetõttu ei istunud ka tema ülikond kõige paremini. Noore, naeratava ja hästi istuvas mustas ülikonnas Massachusettsi senaatori kõrval mõjus ta kui hale vari (Botelho, 2016).

Poliitikahuvilistele mõeldud käsiraamatus “Aitame sind ministriks“ (Meriste, 2019) käsitletakse välimuse kujundamise soovitusi eraldi peatükina. Need hõlmavad nii riiete valikut kui ka soenguid ja aksessuaare: „üldistades võib kinnitada, et volangid, pitsidega kätised, õlgadest allapoole langevad juuksed, kirevad lipsud, laiad lipsud ning mitmevärvilised jalanõud on väga põnevad, aga ei mõju usaldusväärselt ega tõsiseltvõetavalt“ (Meriste, 2019: 166). Seega ei tule ka liiga efektne ja ekstravagantne välimus kasuks, kuna ei tekita valijates usaldust. Välimusel põhinev kommunikatsioon ei tohiks domineerida, vaid peaks toetama verbaalset sõnumit ja tekitama kooskõla.

Kui vaadelda eraldi naispoliitikute välimust, siis see võib olla (vahel erakondlikust kuuluvusest mõjutatuna) toonitatult maskuliinne, tuues esile teatud konservatiivseid või rahvuslikke elemente. Looduslähedast ja vaba ehk *casual* riietust seostatakse enim roheliste erakondade esindajatega. Parteilisest kuuluvusest ajendatud riietumisvalikute juurde võivad kuuluda ka sobivad käitumuslikud elemendid, mis võib tähendada, et näiteks roheliste esindajad kasutavad auto asemel jalgratast ja propageerivad taaskasutust (Jakobson, jt, 2011).

Riietumisvalikute tegemisel soovitatakse poliitikutel arvestada kuulajaskonnaga, st määratleda täpselt see valijate segment, kellele soovitakse näida usaldusväärne. Nii võib konservatiivse riietumisstiiliga poliitikul osutada keeruliseks edastada oma sõnumit moodsat elustiili järgivatele hipsteritele, kuna tema välimus mõjub neile ebausaldusväärselt (Meriste, 2019: 166-167).

Lisaks juba loetletud teguritele tuleks poliitikutel riietumisalaseid valikuid tehes mõelda läbi ka kontekst. “Vaadake poliitiku, kui nad külastavad tööpaiku või on välisreisidel – te näete neid ühes paigas ülikonna ja lipsuga, teises ilma pintsakuta, kolmandas avatud särgikaelusega (ja lipsuta), üleskeeratud särgikäistega, kui nad külastavad välismaal

sõdureid“ (Borg, 2011: 243). Keskkonna ja sündmusega sobituvad riided aitavad kandjal paremini olukorda sulanduda ning edastada (kas teadlikult või alateadlikult) soovitud mitteverbaalset sõnumit. Eelnev väide toetab käesoleva töö keskset argumenti, mille kohaselt keskkond mõjutab välimuse kujundamist.

Eraldi väärib vaatlemist valimiskampaaniat puudutav mitteverbaalne kommunikatsioon. Selles tuleks välimuse kujundamisel ja riietumisvalikute tegemisel pidada silmas muusikatööstuseski toimivat loogikat, kus võrreldakse sama žanri artistide fotosid erisuste välja selgitamiseks. Poliitikul tuleks oma välimust korrigeerida, kui välireklaamis ei eristu tema foto kuue sammu kauguselt konkurentide omadest. Kampaania ajal välimuselt teistest kandidaatidest eristumine võib anda selge eelise ja seda tuleks enda huvides ära kasutada: “Hall jume, hallid silmad ja hall kostüüm võivad sobida salaagendile, kuid hukutavad poliitiku karjääri, sest ta jääb lihtsalt märkamatuks“ (Meriste, 2019: 116).

Tuginedes varasematele uuringutele (Sulejmanovic, 2012) on võimalik järeldada, et poliitika tegemisel omab oskus ennast mitteverbaalselt usaldustloovalt presenteerida märkimisväärset rolli. Sõnatu kommunikatsioon toetab verbaalset ja tugevdab seeläbi nii poliitiku kui ka igasuguse kõneleja positiivset kuvandit. Järgnevas alapeatükis keskendutakse töö fookust arvestades riietuse kui ühe kommunikatsioonivahendi võimaluste vaatlemisele.

1.4. Riietuse mõju välimusele kui kommunikatsiooni vormile

Sotsiaalsetes olukordades esinevad inimesed harva ilma riieteta ning seega moodustavad need olulise elemendi inimese füüsilisest kehakuvandist (Horn, 1968: 99). Riideid saab vaadelda sotsiaalse inimese lahutamatu osana; rõivad ei näita mitte ainult meie välimust, vaid esindavad ka meie sisemust ja läbi nende on võimalik juhtida ning suunata tähelepanu (Todorović, jt, 2014). Kantav rõivastus omab tähendust nii privaatses kui avalikus ruumis ning tähistab isiksuse suhet teda ümbritseva keskkonnaga. **Riietumisalaste valikutega on võimalik näidata nii oma sotsiaalset staatust kui ka teatud hoiakuid, tõsta esile ja rõhutada seoseid konkreetsete kultuuriliste, ametialaste või kunstiliste valdkondadega.** Riided on kui universaalne kood

olukorrategurite vahendamisel, pannes aluse järgnevale sotsiaalsele suhtlemisele (Horn, 1968: 122).

Erinevate riietumisstiilide ja seeläbi edastatava informatsiooni mõju tajutavust on mõõdetud mitmetes teadustöodes ja jõutud järeldusele, et globaalselt tunnustatud riietumisstiilid on mulje kujundamisel olulised informatsiooniallikad (Howlett, jt, 2013). Näiteks on uuritud, kuidas mõjutavad riided töökeskkonnas tehtud otsuseid (Kwon, 1994). Selgus, et meeste arvates omavad sobivalt valitud riided professionaalses kontekstis suuremat mõju kui naiste meelest. Mehed usuvad, et õige riietuse kandmine suurendab tõenäosust, et suheldes tajutakse neid intelligentsete, kompetentsete, ausate ja usaldusväärsetena. Seda seisukohta toetavad veel mitmed uuringud, mis näitavad, et meeste rõivastel on märkimisväärne mõju individuaalsete omaduste hindamisele.

Bell (1991) mõõtis oma uuringuga nelja erinevat riietumisstiili kandvate meeste arusaamu atraktiivsusest, intelligentsusest ja populaarsusest. Stiilid, mille kandjaid analüüsiti, olid ekstreemne, formaalne, konservatiivne ja *casual*. Kuna iga kirjeldatud stiil komuniqueerib erinevat mitteverbaalset sõnumit, oli tulemuseks mitmekülgsete tunnuste kombinatsioon. See näitas, et formaalse stiili esindajat (ülikond, lips) peeti atraktiivseks, arukaks ja populaarseks, samas, kui näiteks *casual* stiili kandvat meest ei peetud meeldivaks ega ka usaldusväärseks.

Näeme, et erinevatel riietumisstiilidel on tuntav mõju vaatlejate arvamuse kujundamisel ning konservatiivse joone hoidmine riietumisvalikute tegemisel töötab kandja kasuks. Sotsiaalse staatusega sobiva mulje kujundamiseks võiks indiviid kaasata kõiki enesepresentatsiooni elemente, eelkõige just esmakohatumistel (Eisenschmidt, 2015).

Järgnevas alapeatükis on tutvustatud enesepresentatsiooniteooria olemust ja põhjendatud selle sobivust antud uurimuse raamistikuna.

1.5. Erving Goffmani enesepresentatsiooni teooria

Enesepresentatsiooni teooria põhineb 20. sajandi Ameerika sotsioloogi Erving Goffmani tööil ning on sõnastatud tema 1956. aastal ilmunud raamatus “*The Presentation of Self in Everyday Life*“. Mõnikord nimetatakse seda ka dramaturgiliseks mudeliks, kuna Goffman

kasutab oma teoorias teatrit metafoorina, et näidata, kuidas inimesed „sotsiaalsel laval“ käituvad ja ennast esitlevad (Goffman, 1959). Niinimetatud “sotsiaalsel lava” ehk ühiskonda kui tervikut vaatleb ta kahemõõtmelisena: eksisteerib eeslava, kus esinetakse teadlikult, ja lavatagune, kus enesekontroll vaibub ja juletakse olla maskita (Köuts-Klemm ja Korts, 2010).

Goffmani järgi võimaldab eneseesitlus kui muljete loomine jagada ja saada informatsiooni ning seeläbi määratleda olukordi nii indiviidi enda kui ka teiste inimeste jaoks. Reaalseid hoiakuid, uskumusi ja emotsioone saab kindlaks teha ainult kaudselt; nii välimuse kui ka teiste käitumuslike vormide (žestid jms) abil edastatud info alusel loovad vaatlejad inimesest arvamuse, mis põhineb nende varasematel kogemustel või tuttavatel stereotüüpidel. Eelnenud kogemusi arvestades võivad vaatlejad eeldada, et teatud välimuse ja käitumisega inimene kuulub tõenäoliselt mingisse konkreetsesse ühiskondlikku keskkonda.

Kui vaadata sama teooria teist poolt ehk isikut, kes ennast vaatlejatele esitleb, on võimalik eristada eesmärgistatud käitumist, mille motiiviks võib olla soov reageeringuid ja arvamusi suunata (1959: 17). Esialgse teabe alusel määratleb enese esitleja olukorra ja korrigeerib sellele vastavalt oma käitumisviisi. Suhtluse arenedes algset informatsiooni korrigeeritakse, kuid esmased muljed ja emotsioonid jäävad oluliseks.

Goffman eeldas, et ühiskondlikus raamistikus on inimesel palju motiive kontrollimaks seda, kuidas vaatlejad teda tajuvad (1959: 15). Mõnikord presenteeritakse end teadlikult mingil kindlal viisil seetõttu, et sotsiaalse staatuse traditsioon nõuab ühiskondlikult tunnustatud väljendusviisi – kui ühiskonnas valitseb põhimõte, et igal indiviidil, kellel on teatud sotsiaalsed omadused, on moraalne õigus loota teistelt väärtustamist ja sobival viisil kohtlemist.

Psühholoogide M. R. Leary ja R. M. Kowalski arvates huvitas Goffmani sotsioloogina eelkõige roll, mida eneseesitlus mängib sotsiaalse reaalsuse ülesehitamisel. Enese-presentatsiooniteoorias arutles ta inimese koha määratlemise üle ühiskonnas, jättes kõrvale sisemiste psühholoogiliste tegurite tähtsuse sotsiaalses suhtluses (Leary ja Kowalski, 1990). Käesolevas töös keskendutakse samuti välimuse kui sotsiaalse teguri kujundamise vaatlemisele ega süveneta psühholoogide pakutavasse raamistikku.

Goffmani teooriat on kritiseeritud peamiselt seetõttu, et ranges tähenduses pole tegu teooriaga, mis võimaldaks püstitada kontrollitavaid hüpoteese või pakkuda universaalseid seletusi mingitele inimkäitumise ilmingutele. Sellegipoolest kasutatakse seda teooriat jätkuvalt, sh sotsiaalmeedias toimuva enesepresentatsiooni kirjeldamisel (All Answers, 2018).

Enesepresentatsiooni teooriast (1959) lähtudes võib eeldada, et ka **“poliitilisel laval“ kujundatakse käitumine eesmärgistatult, koordineerituna ühiskondlikust ootusest.** Seda eeldust arvesse võttes uuritakse antud töös, kuidas Euroopa Parlamendi Eestist valitud liikmed arvestavad välimuse kujundamisel ühiskondlikult aktsepteeritud väljendusviise ja staatusega kaasnevat sotsiaalset rolli.

Kuna antud töös uuritakse ka erinevate poliitikatasandite mõju välimuse kujundamisele, võime Goffmani kahemõõtmelisele sotsiaalsele lavale lisada veel ühe dimensiooni. Euroopa Parlamendi liikmete puhul toimub liikumine ühest ühiskondlikust keskkonnast teise: siseriiklik poliitikatasand asendub rahvusvahelisega, kus teabe jagamine ja vastu võtmine ei toimu samamoodi kui kohalikul „laval“ (Goffman, 1959: 240- 241). Võime eeldada, et see üleminek kajastub ka Euroopa Parlamendi liikmete välimuses.

Järgnevas peatükis on kirjeldatud uuringu lähtekohta, metoodikat ja valimit. Seejärel analüüsitakse uuringu jaoks kogutud originaalandmeid.

2. EMPIIRILISE UURINGU LÄHTEKOHT JA METOODIKA

Käesoleval uurimistööl on avastuslik, seletav ja isiksuse käitumist uuriv eesmärk. Autor lisab valdkonna uurimisega juurde uut teadmist, avades teema poliitikute vaatest. Uuringu lähtekoht põhineb autori argumentatsioonil, et mitteverbaalne, välimusel baseeruv suhtlus moodustab ühe osa laiemast poliitilisest kommunikatsioonist.

2.1. Eesmärk ja uurimisküsimused

Töö teoreetilises osas nimetatud varasemate uurimuste tulemustest ilmneb, et eksisteerib üldtunnustatud „hea välimusega poliitiku standard“, mis mõjutab valimiskäitumist. Kui aga varasemate teadustööde ja ekspertuuringute fookuses on olnud poliitiliste liidrite välimuse mõju erinevatele valijasegmentidele, siis käesoleva töö autor soovis teada, kuidas tipp-poliitikud ise mõtestavad välimuse rolli poliitilises kommunikatsioonis ja usaldusväärse kuvandi loomises.

Magistritöö eesmärk on anda ülevaade sellest, kuidas Euroopa Parlamendi Eesti liikmed tajuvad ja teadvustavad välimuse kui mitteverbaalse vahendi rolli poliitilises kommunikatsioonis, ning uurida, milliste kogemuste kaudu parlamendiliikmed kujundavad oma välimust ja kuidas seda mõjutab riiklikult poliitikatasandilt rahvusvahelisele tasandile liikumine.

Eesmärgist lähtuvalt püstitas autor uurimuse läbiviimiseks ühe põhiküsimuse ja kaks alaküsimust:

Kuidas poliitikud mõtestavad välimuse rolli poliitika tegemisel?

Kuidas võib usaldusväärne välimus sõltuda ajast ja kohast?

Kuidas tajutakse välimuse rolli poliitikute omavahelises suhtluses?

Järgnevas alapeatükis on põhjalikumalt lahti seletatud valimi koostamine ja kirjeldatud uuritavaid tunnuseid.

2.2. Valim

Lähtuvalt magistritöö eesmärgist ja püstitatud uurimisküsimustest viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud Euroopa Parlamendi Eesti liikmetega (endised ja praegused liikmed aastatel 2004-2021). Sihipärase ehk eesmärgist lähtuva valiku (ingl *purposive sample*) aluseks oli autori eeldus, et parlamendiliikmed omavad vähemalt kahel erineval poliitikatasandil osalemise kogemust, mis loob suurema tõenäosuse püstitatud uurimisküsimustele vastuse leidmiseks (Õunapuu, 2012). Kahe erineva poliitikatasandi all peab autor silmas Eesti siseriiklikku kui esimest ja Euroopa Liitu kui teist poliitikatasandit. Euroopa Parlamendi Eesti liikmed on olnud enne Euroopa Liidu tasandile siirdumist avalikkuse tähelepanu all ka esimesel, kodumaisel poliitikatasandil.

Üheksa parlamendiliikmega viidi ajavahemikus 18.01-27.02.2020 läbi individuaalintervjuud. Vastavalt konfidentsiaalsuse kokkuleppele ei avalikusta töö autor intervjuueeritavate nimesid ning arvestades valimi väiksust (aastatel 2004–2021 on Eestist valitud Euroopa Parlamendi liikmeteks 22 poliitikut) ei ole tööle lisatud läbi viidud intervjuude transkriptsioone. Intervjuueeritavate erisusi ja poliitilist kogemust arvesse võttes on lisatud tööle intervjuude käigus toodud näiteid ja tsitaate. Intervjuude salvestatud helifailid on autori valduses.

Individuaalintervjuu sooviga pöörduti 15 Euroopa Parlamendi endise ja praeguse liikme poole, kellest kolmega ei õnnestunud saada kontakti, kaks ei leidnud intervjuuks sobivat aega ja üks loobus. Valiku tegemisel sai määravaks kontaktide kättesaadavus ja ka autori soov järgida soolist tasakaalu. Tallinnas toimus kuus individuaalintervjuud, Tartus kaks ja üks viidi läbi telefoni teel. Kaks intervjuueeritavat soovisid enne intervjuud tutvuda küsimustega (Lisa 1) ja need saadeti neile eelnevalt e-posti teel. Läbiviidud individuaalintervjuude kestvus oli keskmiselt 30 minutit ja toimumise ajakava on tööle lisatud eraldi (Lisa 3).

Meetodi- ja valimikriitika

Töö eesmärgist lähtuvalt oli valimi koostamise kriteeriumiks erinevate poliitikatasandite kogemus. Võttes arvesse, et uuringus osales respondentidena 22 Europarlamendi Eesti liikmest 9, ei ole võimalik tulemust üldistada mitteosalenud liikmetele.

Vaatamata valimi väiksusele on tegemist õnnestunud valikuga, kuna esindatud on lisaks eesmärgipärasele tunnusele (erinevate poliitikatasandite kogemus) ka demograafilised erisused. Arvestades, et poliitikute ajaline ressurss on täpselt piiritletud, oli intervjuudeks sobiva aja leidmine ja läbiviimine aeganõudev protsess (2,5 kuud). Individaalintervjuud toimusid erinevates keskkondades, mis lisas ettevalmistamisele ja läbiviimisele ootamatuid faktoreid, millega tuli uurijal tegeleda ka vahetult enne intervjuu algust (näit segav meeleolumuusika, intervjuupaiga ümber muutmine jne).

Respondentidele lubatud anonüümsuse tagamiseks ei avalikustata töös intervjuueeritute maailmavaadet, mis iseenesest samuti võib mõjutada seda, kuidas keegi välimust hindab. Üldplaanis on siiski näha, et intervjuueeriti erineva maailmavaatega inimesi, kelle arusaamad hea või usaldusväärse välimuse osas on erinevad. Töö eesmärk ei olnud luua usaldusväärse poliitiku välist profiili, vaid saada teada, kas välimus on tegur, millele tähelepanu pööratakse ja kas tähelepanu muutub poliitilise keskkonna vahetudes.

2.3. Andmete kogumine ja analüüsi meetod

Võttes arvesse uurimistöö iseloomu ja olemasolevaid ressursse, kasutati andmekogumismeetodina poolstruktureeritud intervjuud, mille puhul töö autor nägi võimalust säilitada intervjuu läbiviimise käigus teatud paindlikkus (Lepik, jt, 2014). Vestluse eel anti respondentidele sissejuhatav ülevaade uurimistöö eesmärgist, tutvustati lühidalt autorit ja paluti luba salvestamiseks. Intervjuud salvestati Tartu Ülikooli haridustehnoloogia keskusest laenutatud diktofoniga ja kindluse saavutamiseks ka nutitelefoni rakenduse *Voice Recorder* (Version 2,55) abil.

Poolstruktureeritud intervjuude käigus salvestatud helifailide transkriptsiooniks kasutati TTÜ Küberneetika Instituudi foneetika-ja kõnetehnoloogia laboris väljatöötatud veebipõhist tehnoloogiat “Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech” (Alumäe, jt, 2018).

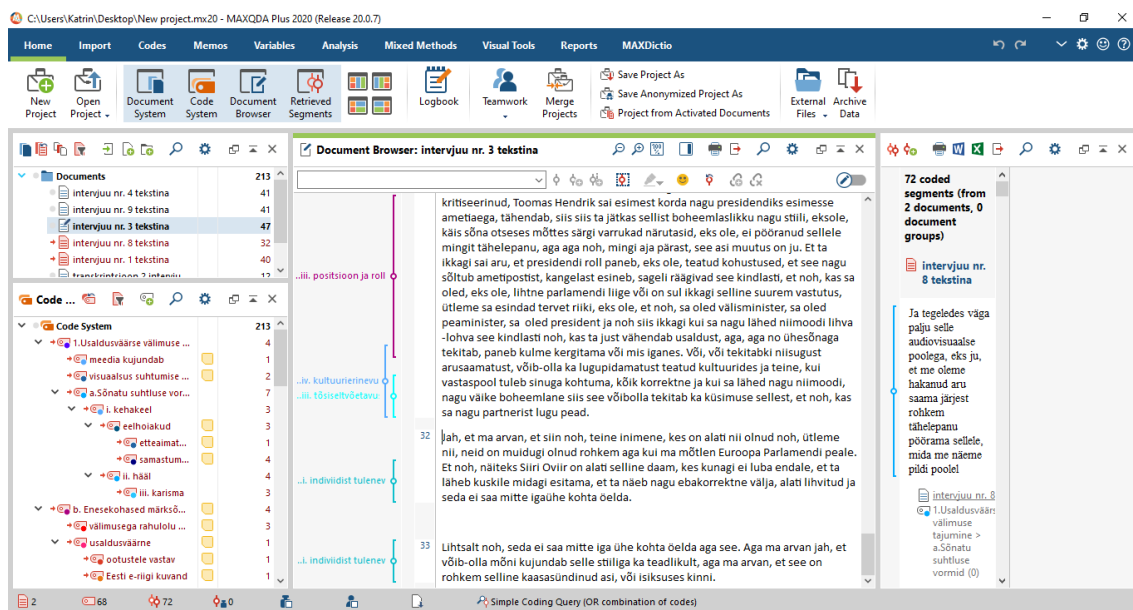
Kvalitatiivne sisuanalüüs viidi läbi MAXQDA (versioon 2020) andmeanalüüsi tarkvara kasutades. Nimetatud tarkvara kasutamine andis võimaluse luua süsteem, mis väärtustas igat transkribeeritud teksti ühesuguselt. Sellisel moel välistati võimalus, et töö autor

panustab rohkem aega ja tähelepanu mõnele konkreetsele tekstile. Niisuguse lähenemise abil loodi võimalus kogutud materjali võrrelda ja analüüsi käigus korrastada, nägemaks sarnasusi või erisusi uurimisküsimustest lähtuvalt (Masso, jt, 2014). Püstitatud uurimisküsimustest lähtudes ehk suunatud kodeerimist kasutades lõi töö autor esialgse kodeerimisraamistiku (Kalmus, jt, 2015). Küsimuste alusel koostatud esialgsele koodipuule tekkisid tekstipõhised kategooriad, lisandusid täiendavad koodid ja alakoodid.

2.4. Intervjuude analüüs

Intervjuude käigus kogutud materjali analüüsi alustati uurimisküsimuste alusel loodud esialgse koodipuu baasilt. Iga üksiku intervjuu kodeerimine lisas koodisüsteemi uusi kategooriaid ja alamkategooriaid. Intervjuude mitmekordse ülekuulamise ja transkribeeritud teksti läbitöötamise käigus märgiti memodena üles olulisemad lõigud, intervjuueeritavate teemakohased näited ja rõhutatud mõtted.

Kodeerimisvõimalustega tutvumiseks ja tarkvara paremaks tundma õppimiseks vaatas töö autor mitmeid programmi võimalusi tutvustavaid klippe ja katsetas nii *in-vivo*, avatud kui ka aktiveeritud (ingl k *with activated codes*) kodeerimist. Viimasena kirjeldatud võimalus pakkus töö autorile enim sobivat paindlikku sünteesimisvõimalust ja kolmele põhikoodile rajaneva koodisüsteemi loomist. Erinevate värvide käepärasemaks kasutamiseks kujunes välja kombinatsioon, mis muutis kodeeritud tekstist oluliste lõikude leidmise hõlpsamaks.

Joonis 2. Empiiriliste andmete analüüs MAXQDA tarkvara abil

Esialgse koodipuu struktuur täiustus analüüsi käigus uute koodidega (Lisa 2) ja lõppfaasis oli autori hallata umbes sada erineva tasandi koodi. Tekkinud temaatilised kategooriad lihtsustasid sisuanalüüsi läbiviimiseks vajalike sarnasuste ja erinevuste mustrite nägemist. Kodeerimisel kasutatud memo funktsiooni abil oli töö seisukohalt oluliste tsitaatide hilisem tekstist leidmine ja lisamine lihtsam (Masso, jt, 2014).

3. UURINGU TULEMUSED

Käesolevas peatükis on antud ülevaade uuringu tulemustest. Analüüsi ülesehitus järgib uurimisküsimustest tulenevat loogikat, esitledes esmalt seda, kuidas Euroopa Parlamendi Eesti liikmed mõtestavad usaldusväärset välimust. Järgnevalt analüüsitakse aja ja koha mõju välimuse kujundamisele ning peatüki viimases osas vaadeldakse välimuse rolli poliitilises suhtluses. Tsitaadid, mida antud peatükis kasutatakse, pärinevad läbi viidud intervjuudest ja esitatakse lähtuvalt anonüümsuse kokkuleppest isikustamata.

Iseloomustamaks analüüsi tulemuste põhjal välja joonistunud suhteid ja kandmaks edasi tööd läbivat ideed, mille kohaselt visuaalsusel on oluline osa informatsiooni edastamisel, ilmestab käesolevat peatükki intervjuude kodeerimise tulemusel moodustunud olulisemate kategooriate sõnapilv (Joonis 3). Analüüsiks kasutatud tarkvara pakkus võimalust intervjuudes korduvalt esinenud koodi esitleda värviliselt ning visuaalselt suurematena ja niisugune lahendus muudab sõnapilve paremini arusaadavamaks ja hoomatavamaks.

Kui moodustunud sõnapilv avada uurimisküsimuste loogikat aluseks võttes, siis usaldusväärse välimuse mõtestamisel olid enam esinenud koodideks „kehakeel“, „indiviidist tulenev“, „sõnumi edastamine välimuse abil“. Konteksti mõju uurivas kategoorias eristusid „välimuse kujundamine konteksti“, „kultuurierinevusi arvestav“, „Lõuna-Euroopa ja Põhja-Euroopa erinevus“. Poliitilise suhtluse olulisemad koodid olid „konservatiivne välimus“, „positsioon“ ja „roll“.

Joonis 3. Sõnapilv analüüsimisel moodustunud koodidest

3.1. Usaldusväärse välimuse mõtestamine

Uuringus osalenud Euroopa Parlamendi Eesti liikmetel paluti mõtestada välimuse mõju mitmel erineval tasandil:

- informatsiooni edastamise võimalikkus läbi välimuse
- mõtestada usaldusväärsust loov välimus
- kirjeldada enesekohast mitteverbaalset sõnumit
- kirjeldada poliitiku välimuse mõju valijatele

Magistritöö peamisele uurimisküsimusele vastavate intervjuuküsimuste ploki kodeerimisel eristusid kolme olulisema kategooriana „usaldatavad omadused“, „sõnatu

suhtluse vormid“ ja „enesekohased märksõnad“. Proportsionaalselt väiksema osakaaluga kategooriateks olid „meedia kujundab“ ja „välimus suhtumise kujundajana“. Järgnevas analüüsis avab töö autor tekkinud kategooriad enamesinenud koodidest lähtuvalt.

Intervjuude analüüsitulemused näitavad, et respondentide arvates omab välimus olulist rolli mitteverbaalse ja verbaalse suhtluse terviklikus toimimises, aidates luua usaldusväärust nii üldises inimestevahelises suhtluses kui ka erinevates poliitilistes situatsioonides. Respondendid leiavad, et **visuaalsel moel väljendatud informatsioon toetab ja soodustab verbaalse sõnumi paremat edastamist ning vastu võtmist**. Teadlikult, konteksti sobivalt ja eesmärgistatult kujundatud välimus loob parema fooni sõnumile, mida soovitakse kommunikeerida. Hoolitsetud, professionaalne ja rolliga seonduv välimus on mitteverbaalses suhtluses oluline ja sellega arvestatakse:

„Tahame seda endale tunnistada või ei, aga tegelikult meie suhtumise suuresti kujundab ikkagi see visuaalne pool. Praegu siin, selles ametis, võttes inimesi tööle, olen mõned korrad teinud vea, et olen võtnud paberi ehk cv järgi, kuigi kõhutunne inimest tajudes on öelnud, et ta vist ei sobi hästi siia kollektiivi. Aga paber on nii õige ja kõik tundub nii õige, haridus on õige, kogemus on õige. Ja iga kord on välja tulnud, et ma oleks pidanud uskuma oma seda kirjeldamatut sisetunnet.“ (Int7)

Info edastamise võimalikkust läbi välimuse kui mitteverbaalse kanali kinnitasid kõik intervjuueeritavad, samas kui arvamused sõnadeta suhtluse domineerivaima vormi ja informatsiooni teadliku või mitteteadliku suunamise osas olid erinevad. Lisaks välimusele nimetasid mitmed respondendid oluliste mitteverbaalsete vormidena veel hääletooni ja žestikuleerimist. Järgnevas alapeatükis analüüsitakse nimetatud vorme põhjalikumalt.

3.1.1. Sõnatu kommunikatsiooni teised vormid

Lisaks välimusele tajutakse olulise mõjutajana ka teisi kehakeele (hääletoon, žestikuleerimine) vorme ja nende kujundamist suunatakse sõltuvalt auditooriumist, kelle poole pöörduakse või kellele soovitakse oma sõnumit edastada. Oskuslik ja strateegiliselt läbimõeldud kehakeele kasutamine lisab parlamendiliikmete arvates verbaalsele sõnumile veenvust ning tõstab seeläbi publiku silmis ka esineja usaldusväärust:

„Kui me räägime näiteks kehakeelest, siis kahtlemata mõjutab. Me kõik oleme lugenud Allan Pease ja muid selliseid asju. Kui ma tulin riigikokku, siis mulle öeldi, et tead, sind kunagi ei võeta tõsiselt. /.../ Sa räägid valju häälega, sa ehmatad ära. Siis ma hakkasin meelega lugema paberi pealt, lõin pilku maha ja see töötas palju paremini. See vastab tõele, sa pead auditooriumiga arvestama.“ (Int2)

Kehakeele olulisust rõhutati erinevates suhtlusmeetodides, näiteks leiti, et kommunikatsioon ajakirjanike ja poliitikute vahel võiks võimalusel toimuda vahetult: meili või telefoni teel antavate intervjuude puhul muutub teabe edastamine kuivaks ja emotsioonituks, kuna visuaalselt hoomatav pool jääb puudu, suhtlejad ei näe teineteise kehakeelest tulenevaid reageeringuid. See omakorda loob võimaluse, et teabe vastuvõtja ja avalikkusele vahendaja kajastab saadud teavet liiga subjektiivselt. Arvati, et poliitikut võiksid kehakeelest tulenevaid võimalusi avalikkusega suhtlemisel oskuslikumalt ära kasutada, kaasates seejuures oma ala eksperte. Respondentide meelest on otsesuhtlus palju multimodaalsem ning hea suhtlemisoskusega poliitik oskab ka pausi enda jaoks positiivselt tööle panna.

Olulise kaasinimesi mõjutava omadusena nimetasid respondendid karismaatilisust. Seda saab defineerida kui oskust võimestada teisi positiivselt, kasutades selleks mitteverbaalseid, verbaalseid, emotsionaalseid ja intellektuaalseid vahendeid (Tony, 2010). Siinkohal tuleb märkida, et karismaatilisuse näol on tegemist indiviidist tuleneva, mitte tema positsioonist või rollist lähtuva mõjukusega:

„Karisma, see on poliitikas ikkagi väga-väga suure tähendusega. Kui vaadata poliitikut läbi aegade, võtame Adolf Hitlerit oma karismaga, võtame Edgar Savisaare oma karismaga, selles suhtes on ju nii, et teades, kuidas nagu poliitik oma välimuse ja oma sõnumi kokku paneb. Et see ongi see masside konksu otsa võtmine.“ (Int4)

Leiti, et ka karismaatilised poliitilised liidrid võiksid välimuse osatähtsusega arvestada. Mõne intervjuueeritava meelest seostus karismaatilisus pigem mõjuliidri verbaalse eneseväljendusega, mitte niivõrd välimusest tuleneva mõjukusega. Samas peeti oluliseks rõhutada, et sellisel juhul peab see inimene rääkima pääsema.

Karismaatilisuse näol ei ole tegemist kaasasündinud isikuomadusega. Näitena võib tuua 20. sajandi Ameerika näitlejanna Marilyn Monroe, kelle puhul on räägitud oskusest

karismaatilisust “välja lülitada“ ja muutuda vajadusel märkamatuks – selleks pidi ta vaid muutma oma kehakeelt. Teine näide on ka Apple Inc. kauaaegne tegevjuht Steve Jobs, kes oma esimestel avalikel esinemistel mõjus kohmakalt ja kohati lausa ujedalt, kuid aastatega muutus järjest enesekindlamaks ja veenvamaks esinejaks. Seega on karismaatilisust võimalik defineerida kui teatud käitumiste kogumit, mida on võimalik õppida ja arendada (Cabane, 2012: 4-5).

Enesepresentatsiooni teooria (Goffman, 1959) kohaselt on poliitikutel võimalus kontrollida ja suunata vaatlejate tähelepanu ning hinnanguid. **Respondendid pidasid oluliseks, et tekiks verbaalse ja mitteverbaalse kommunikatsiooni sobivus ja kooskõla.** Hästi toimiv tasakaal nende vahel aitab luua sotsiaalseid situatsioone, kus igasugune, ka poliitiline sõnum jõuab paremini kuulajateni. Välimuse kui terviku kujundamine, sealhulgas riiete valik vastavalt situatsioonile aitab kaasa usalduse tekkimisele ning muudab seeläbi ka soovitud sõnumi edastamise lihtsamaks:

„Poliitik ju müüb oma usaldust. Ja on selge, et eeldatavasti on mingid valdkonnad, mille puhul, kui mina võtan sõna, tundub see väga selgelt ebausaldusväärne ja on valdkonnad, kus see on usaldusväärne. Nii see kipub olema ja see on aeg-ajalt nagu takistav, ei jõua kohale, kui ma hakkam rääkima näiteks väga peenikestest detailidest kultuuripoliitikas.“ (Int4)

Usaldusväarsust samastati ka tõsiseltvõetavusega: poliitik ei peaks oma välimusega püüdma tähelepanu, pigem võiks see olla toetav tegur ja sisendada kindlustunnet ka kandjale endale. Riietumisalased valikud peaksid poliitikute puhul sobima nii võetud rolli kui ka isikuga. Liigne tähelepanu pööramine välimusele viib fookuse sõnumilt ja tekitab küsitavust.

Mitme naissoost respondendi arvates on oluline eristuda teistest poliitikutest n-ö heas mõttes, kujundades julgelt isikupärast välimust ja riietumisstiili ning mitte lastes ennast liigselt piirata rolliga kaasneval ühiskondlikul ootusel. Leiti, et sisemine poliitiline julgus ja võetud ideoloogiline suund peaksid peegelduma ka välimuses ja rõivavalikutel:

„Minule meeldivad poliitikud, kes pigemini on teerajajad, radikaalsemad või revolutsioonilisemad, sest nii läheb ühiskond edasi. See keskmine ja kogu aeg arvestamine ühiskondliku mentaliteediga, et mitte eristuda väga palju teistest, see

on fine aga see ei ole - not my cup of tea. Aga samavõrra võib minu stiil tunduda kas radikaalne või arusaamatu.“ (Int6)

Mitteverbaalse enesepresentatsiooni olulisemate märksõnadena nimetasid respondendid sellised välimust iseloomustavaid omadusi nagu korrektsus, hoolitsetus, klassikalismus ja rolliga sobivus. Riietumise osas tehtavaid valikuid mõjutab lugupidamine kaaskodanike suhtes, adutakse ka seda, et tuleb ühtaegu olla nii esinduslik kui ka isikupärane:

„Kui ma panen ennast korrektselt riidesse, teen endale soengu pähe ja värvin, siis see ei ole mitte ainult minu enda pärast vaid see on ka minu lugupidamisavaldus teistele. Mina arvan, et välimus väga palju väljendab inimese suhtumist teistesse inimestesse.“ (Int1)

Respondentide isiklikke riietumisvalikuid mõjutab nii enesetunnetus kui ka arvestamine ühiskondliku ootusega poliitiku väljanägemisele. Siin on taas seos Goffmani (1959) enesepresentatsiooni teooriaga, mille kohaselt sotsiaalse staatuse traditsioon määrab teatud raamistiku ja seda on turvaline aktsepteerida. Tihti saavutatakse just nii rahulolu oma välimusega, mis omakorda tõstab „lavalolija“ enesekindlust:

„See ei tekita minus mingit vastumeelsust, et ma panen ülikonna selga ja siis pean selles piinlema, no ei pea, ma tunnen ennast ülikonnas väga hästi.“ (Int9)

Inspireerivate eeskujudena toodi välja sellised poliitikud nagu Madeleine Albright, Margrethe Vestager, Catherine Lalumière jt. Kõik nimetatud naised omavad pikaajalist poliitikukarjääri ning julget ja isikupärast riietumisstiili. Huvitav on siinkohal mainida, et näiteks Angela Merkeli riietumisalaseid valikuid peetakse avalikkuses levinud arvamuse järgi igavaks ja liiga maskuliinseks. Töö autori arvates on aga Saksamaa liidukantsleri „igava stiili“ taga teadlikult valitud strateegia, mille märksõnadeks on kompetentsus, mugavus ja rõhutatud asjalikkus. Tema kantavad bleiserid võivad küll olla ühesuguse lõikega, kuid nende värviskaala on piisavalt kirev, et hästi välja paista tumedate ülikondade taustal.

Järgnevas alapeatükis analüüsitakse respondentide arvamusi poliitikute välimuse sh riietumisstiili mõjust valijaskonnale.

3.1.2. Välimusest tulenev usaldusväärsus valijaskonna mõjutajana

Eelpool nägime, et valitavate ehk poliitikute väline kuvand omab tuntavat mõju erinevatele valijasegmentidele (Lawson, jt, 2010). Mõistlik on eeldada, et seda teadvustavad ka mõjutajad ise. **Analüüsitulemustest nähtub tõepoolest, et respondentide arvates poliitikute välimus mõjutab valijaid.** Samas võivad mõned tegurid välimuse osakaalu vähendada, näiteks pikaajalise poliitilise karjääri puhul nähakse positiivsena ettearvatust, valijale juba tuttava ja ootuspärase kuvandi esitlemist. Liiga julgeid muutusi välimuse osas ei peeta mõistlikuks, kuna see võib kaasa tuua hoopis vastupidise tulemuse ja muuta poliitiku valijate jaoks ebausaldusväärseks:

„See ei ole see amet, kus püüda tähelepanu oma välimusega. /.../ Ja ütleme, et poliitiku või peaministri sõnum ei ole see, et ma olen väga ekstravagantse välimusega, poliitik ei loo moodi või trendi, ta on seal ühe teise asja pärast. Selles mõttes ma arvan, siit tulebki nagu see, et välimus peab selle rolliga kooskõlas olema, see ei tohi domineerida.“ (Int8)

Mõne respondendi meelest mõjutavad ka sotsiaaldemograafilised tunnused valijate ootuseid poliitikute välimusele: arvatakse, et nii vanus, sugu kui ka rahvus võivad kujundada ootuseid poliitikute enesepresentatsioonile:

„Näiteks Tallinnas on praegu väga popp selline ampluaa nagu – unistuse lapselaps, siis nagu kõik piirkonna mutid on sinu omad. /.../ Noor meesterahvas, ütleme kolmkümmend pluss, ei joo, ei suitseta, sportlik. Väga lugupidavalt suhtleb, vaatab silma, surub kätt, hästi selline hooliv, sest oma lapselapsed on ju läinud. Neid ei ole siin ja see töötab. Kusjuures absoluutselt mitte poliitiliselt, põhimõtteliselt, kuna see on vananev ühiskond. Need demograafilised asjad tulevad nagu sisse, tahaks nagu mingisugust sellist kindlat õlga ja siin see õlg juhtumisi jalutab, number seljas.“ (Int2)

Erinevatel elanike gruppidel on poliitikute eneseesitlusele erinevad ootused ja valimistel soositakse ikka neid, kelle sõnum on arusaadavam või kellega tekib emotsionaalne side (Meriste, 2019: 154). Sotsiaaldemograafilistest tunnustest tulenevat mõju on Eestis uuritud erinevates kontekstides. Arenguseire Keskus avaldas 2019. aastal ülevaatliku analüüsi „Väärtused kui inimvara ja nende seos ühiskonna arenguga“, mille ühe osana vaadeldi väärtuste ja poliitika suhet. Tulemustest järeldus, et sotsiaaldemograafilised

tunnused on tugevalt seotud inimeste väärtushinnangutega ja avaldavad omakorda mõju valikutele poliitikas (Strenze, 2019: 115-119).

Varasemates uuringutes on leitud, et poliitiku välimuse baasil teevad valimisotsuseid eelkõige mitteteadlikud valijad, ning samal arvamusel olid ka respondendid. Põhjusena nähakse üha digitaliseeruvat ühiskonda, kuid ka seda, et pealiskaudsuse või ajapuuduse tõttu ei süveneta erakondade valimiseelsetesse lubadustesse ja antakse hääl pildil enim sümpatiseerinud kandidaadile. Nooremaeline valijaskond ammutab infot erinevatest sotsiaalmeediakanalitest, kus vaatajat mõjutab eelkõige just visuaalsus.

Seega võib öelda, et poliitikutele tuleks kasuks erinevatele *online*-kontodele postitatavat pildimaterjali ja seeläbi toimuvat enesepresenteerimist suunata planeeritult. Sotsiaalmeediakanalite kahepoolne kommunikatsioon annab hea võimaluse tajuda valijate reageeringuid ja vastavalt sellele korrigeerida mitteverbaalset kommunikatsiooni (Eisenschmidt, 2015).

3.1.3 Välimus poliitiliste vaadete väljendajana

Erakondliku ideoloogia ja väärtuste edastamist läbi välimuse kui vahendi pidas võimalikuks valdav enamus respondentidest. Näidetena toodi välja, kuidas parempoolsete vaadetega seondub konventsionaalne riietumisstiil ja vasakpoolset poliitilist vaadet iseloomustab pigem mittekonventsionaalne lähenemine oma välimusele. Ära leidis märkimist ka konservatiivsete (ka populistlike) erakondade esindajate rahvuslikkusele rõhuvate detailide kandmine riietuses. Intervjuus nr 7 arvati poliitilisest stiilist järgnevalt:

„Kui vaadelda seda poliitilist sümboolikat, siis on ikkagi üsna selge, et erakonnad kasutavad väga tugevalt sellist nagu välise ilme kujundamist, alates värvidest ja lõpetades ka käitumisstiiliga. Üldse poliitika, niisugust stiili tähtsust on sagedasti alahinnatud.“ (Int7)

Erakonnale omaste sümbolite nagu näiteks märkide või tunnusvärvides riiete teadlikku igapäevast kandmist ei kinnitanud keegi. Pigem leiab see aset oluliste sündmuste puhul,

kui soovitakse oma erakondlikku kuuluvust rõhutada ka läbi välimuse, valides selleks ideoloogiat edasi andvad toonid:

„See vastab tõele, et loomulikult liberaalid või siis ütleme meie mõistes Reformierakond, et neile on tuttavamad kollane ja sinine, sotsidele punane - kõikide oma variatsioonidega. /.../ Jah, üks teinekord on naljakas, kui mõni padu konservatiiv paneb punase lipsu, aga noh, samal ajal oleks ka väga naljakas, kui kõik sotsid käiksid alata ainult punase lipsuga.“ (Int6)

Eraldi saab välja tuua Eesti rahvusvärvide ja sümboolika teadliku kandmise, kui ollakse riiki esindamas rahvusvahelisel tasandil või ka oluliste siseriiklike sündmuste puhul. Riigi rahvusvärvide kombinatsioonis riiete kandmisel tunnetatakse kahepoolset mõju: väljapoole suunatuna loob see usaldust, indiviidi tasandil toimib see kombinatsioon enesetunnetust motiveerivalt. Sini-must-valges värvikoosluses riideid armastatakse kanda nii pidulikel tseremooniatel kui ka töises igapäevasituatsioonis:

„Eesti puhul ma arvan, et meie meespoliitikud, siis kui on mingisugune riiklik tähtpäev, siis üldiselt eelistavad kanda sinist lipsu.“ (Int9)

Erakondliku sümboolika ja tunnusvärvide kandmise osas võiks eraldi vaadelda valimisteelset perioodi, mil erakondliku sümboolika ja värvitoonide kandmine muutub populaarseks ka igapäevaselt. Kaalutletult ja läbimõeldult kujundatakse valimisreklaamides kasutatavat visuaalset materjali. Järgitakse välja töötatud mainekujunduskontseptsiooni ja arvestatakse erakondlike värvitoonide kandmisel tekkivate alateadvuslike seostega. Nagu eelnevalt mainitud, peaks välireklaamis kandidaadi foto eristuma konkurentide omast juba kuue sammu kauguselt (Meriste, 2019: 116). Illustreeriv tsitaat intervjuust nr 6:

„Mina hoidun küll vastaskandidaatide värvidest, ma ei kujutaks ette, et ma paneks endale tollel hetkel midagi rohelist või kollast, siis on see julgustav värv ja alateadlikult sa ikkagi suunad oma erakonda valima.“ (Int6)

Saame järeldada, et erakondliku sümboolika ja tunnusvärvide kasutamine välimuses toimub läbimõeldult ja koordineeritult. Eesmärgistatud väärtuste edastamist läbi välimuse suunavad erinevad sündmused, nii siseriiklikud kui rahvusvahelised.

3.2. Konteksti mõju usaldusväärsele välimusele

Riietumisvalikuid mõjutavad nii koht kui ka situatsioon ja nende inimeste sotsiaalne taust, kellega kohtuma minnakse. Parlamendiliikmed mõtlevad sellele, et valitud riided ja aksessuaarid sobituksid keskkonda ja mõjuks loomulikult ehk jätaksid kandjast mulje “nagu-kala-vees” (Bachmann, 2005). Et respondendid peavad välimuse kujundamisel ja sobiva riietumisstiili valikul oluliseks kontekstiga arvestamist, on kooskõlas enesepresentatsiooni teooriaga (Goffman, 1959).

Ka kandja enesetunnetuse seisukohast tuleks riietumisel võtta arvesse konteksti ja kohta. Retoorikaekspert Elaine Eksvärd leiab, et strateegilised ja läbimõeldud riietumisalased valikud annavad juurde enesekindlust, millel omakorda on otsene mõju kandja kehakeelele. Välimusega rahulolu annab võimaluse keskenduda verbaalsele sõnumile, loob parema diktsiooni ja seeläbi ka sujuvama vestluse (Eksvärd, 2011 : 34-35).

Kontekst võib mõnikord tähendada ka erinevaid sotsiaalseid keskkondi ja erinevaid kultuure, millega tuleb samuti välimuse kujundamisel arvestada:

„See on väga palju ka erinevates kultuurides kinni, et mida ida poole, või mida lõuna poole, seda rohkem selline konservatiivne välimus loeb. Aga kui vaadata siin Põhjamaades, siinsamas Skandinaavias näiteks, siis ma arvan, et see ei ole ilmtingimata tähtis, et sul peab olema lips ees ja valge särk seljas, kui sa lähed rahva ette.“ (Int3)

Ootused poliitikute usaldusväärsele välimusele on seega ühiskonnast ja kultuurist sõltuvad. Neid tuleks osata tajuda ja mõista, sõltuvalt tunnetusest luua kooskõla ja vajadusel aktsepteerida teistest kultuuriruumidest tulenevaid erisusi. Järgnev alapeatükk analüüsib välimuse mõju Eesti poliitikatasandil.

3.2.1. Välimuse osatähtsus Eesti poliitikatasandil

Respondentidel paluti avaldada arvamust, millist mõju avaldavad erinevad poliitilised tasandid (siseriiklik ja rahvusvaheline) mitteverbaalsele suhtlusele. Järgnevalt on antud ülevaade, kuidas parlamendiliikmed mõtestasid välimuse osatähtsust Eesti

poliitikamaastikul. Nii naissoost kui meessoost küsitletute arvates peavad Eestis naispoliitikud välimusse rohkem panustama kui meespoliitikud. Tõdeti, et nii kohaliku meedia kui ka avalikkuse suurem tähelepanu on pööratud naispoliitikute välimusele, samas kui meespoliitikute valikud välimuse osas saavad vähem tähelepanu või neid ei kajastata üldse:

„Ma arvan, see on pigem daamide poole pealt, selles suhtes on niimoodi, et meeste elu on üldse lihtsam. Oh jeerum seda daamide asja ja selles suhtes nii see elu on, et ega daamidele pannakse nagu rohkem pahaks ka. /.../ Jah, daamide puhul kindlasti on see nõudlikkus suurem, mis on justkui nagu ebaõiglane. Naine kuidagi nagu peab rohkem ennast tõestama.“ (Int4)

Sama on kirjeldanud ka uuringus mitte osalenud poliitikud. Kaja Kallas on kirjutanud oma blogis: „Panen tähele, et ka ma ise käitun välimuse osas erinevalt Eestis ja Belgias. Belgias ma nädalavahetusel kunagi meiki ei kasuta ja ma tunnen end oma loomulikus olekus hästi, samas kui Eestis olles ei kujuta ma ette, et läheksin üle hoovi poodi ilma meigita. Miks?“ (Kallas, 2016).

Huvitav on lisada, et uuringus osalenud naissoost respondentide arvates võiksid Eesti meespoliitikud välimuse eest rohkem hoolitseda: ei piisa lihtsalt ülikonna selga panekust, tuleb jälgida, et see sobiks ka kandja proportsioonidega. Liiga pikad või liiga lühikesed püksid ei kaunista kandjat ja muudavad konventsionaalse rõiva kasuteguri olematuks. Lisaks proportsionaalsele sobivusele tuleks tähelepanu pöörata ka riiete ja jalanõude hooldusele:

„Üldiselt ma pean tunnistama, et Eesti meespoliitikud on väga igavad, nende lipsud on mingi kolm hooaega või ei pööra nad üldse sellele tähelepanu. Kingad on alla igasugust arvestust, see millega võib-olla eputatakse, on kell.“ (Int6)

Kokkuvõttes võib järeldada, et ka Eesti poliitikatasandil ei peaks välimuse abil edastatavate sõnumite osatähtsust alahindama, kuna tulemused näitavad, et riietumisvalikute abil edastatav enesepresentatsioon tekitab reageeringuid ja kujundab arvamust.

3.2.2. Välimuse osatähtsus Euroopa poliitikatasandil

Euroopa Parlamendis töötavad koos 27 erineva riigi esindajad ja Liidu juhtlause “Ühinenud mitmekesisuses” tähistab erinevate rahvuskultuuride, traditsioonide ja keelte ühinemist koos eksisteerimise nimel (Euroopa Liit, 2000). Marju Lauristin, Euroopa Parlamendi liige aastatel 2014-2017, on öelnud, et just parlamendiliikmena tunnetas ta teravalt eri rahvuskultuuride kirjut kooslust, mis iseenesest moodustabki Euroopa olemuse ja mille rolli on alahinnatud (Lauristin, 2020).

Enesepresentatsiooni teooria kohaselt mõjutab sotsiaalne ja kultuuriline ruum suurel määral kõiki otsuseid ning valikuid, mida me oma välimuse heaks teeme.

Kuna parlamendiliikmed on valitud Euroopa Parlamenti erinevatest rahvuskultuuri-ruumidest, lähtutakse käesolevas töös eeldusest, et need erinevused väljenduvad mingil viisil ka välimuses. Intervjueeritavatel paluti kirjeldada, kuidas nad tajuvad erinevate kultuuride mõju parlamendiliikmete mitteverbaalses suhtlemises. Erisusi leiti nii välimuse kui ka ülejäänud mitteverbaalse kommunikatsiooni vormide osas.

Olulisemateks analüüsi tulemusel tekkinud Euroopa Parlamendi visuaalset poolt iseloomustavateks kategooriateks olid „Lõuna- ja Põhja-Euroopa erinevus“, „visuaalne vabadus“, „konservatiivne välimus“ ja „kultuurierinevused“. Käesoleva alapeatüki vältel esitletakse neid põhjalikumalt.

Enim leidsid respondentide poolt ära märkimist Põhja- ja Lõuna-Euroopa liikmesriikidest valitud liikmete erinevused välimuses ja käitumises. Kuna käesolev töö keskendub mitteverbaalse eneseväljenduse osas välimuse mõju uurimisele, siis ei analüüsita verbaalse kommunikatsiooni erinevusi või sarnasusi. Samas on järgnev tsitaat hea näide sellest, et ka teisi mitteverbaalse suhtluse vahendeid kasutavad parlamendiliikmed erinevalt:

„Europarlamendis näiteks, torkas oma saadikuterühmas ja ka rahvusvaheliselt väga silma see Lõuna- ja Põhja-Euroopa erinev stiil. Lõunaeurooplaste selline tohutu niisugune retoorilisus, kaunikõnelisus, žestikuleerimine, hääle tõstmine ja see teatraalsus. Ma pean ütlema, et minule see ausalt öeldes ei istunud, kui ma seda ikka pidin väga palju vaatama, siis tegelikult tekitas see minus võõristust ja soovi mitte nendega suhelda.“ (Int7)

Niisiis mõjutavad parlamendiliikmete erinev kultuuritaust ja sotsiaalne kuuluvus kõiki mitteverbaalse suhtluse vorme. Väga temperamentne või liiga tuim mitteverbaalne eneseväljendus võib avaldada mõju ka parlamendiliikmete omavahelisele suhtlusele ja koostööle. Võib öelda, et erinevatest kultuuridest inimestel on koostööle erinev vaade, mis tähendab, et jagatakse küll põhimõisteid, kuid nähakse neid oma perspektiivist. See omakorda võib panna inimesi käituma viisil, mida teiste kultuuride esindajad võivad pidada irratsionaalseks. Seda võib võrrelda olukorraga, kus keegi, kes on harjunud kuulama Chopini või Mozarti peeni meloodiaid, peab äkki hakkama kuulama moodsat diskot (Lewis, 2006: 159 -162).

Euroopa Liidu lõunapoolsete riikide parlamendiliikmed paistavad silma hoolitsetuma ja teatud määral ka konservatiivsema riietumisstiili poolest. Samas ei ole see konservatiivsus üldmuljelt igav ega värvitu. Üldlevinud riietumisstiilide klassifikatsiooni aluseks võttes saaksime seda defineerida kui *smart casual*'i ja selle stiili kandmine on laialdaselt aktsepteeritud ka äriringkondades. Naiste puhul tähendab see elegantse joone hoidmist ja komplektiga sobivate aksessuaaride kandmist. Mehed kannavad sellisel juhul pükse (ka tumesiniseid teksapükse), triiksärki, sviitrit või vabama joonega pintsakut. Parlamendiliikmete välimusest tulenevaid erinevusi ilmestab tsitaat intervjuust nr 8:

„Brüsselis oli see suhteliselt ladna, seal käisid inimesed nagu ise tahtsid, aga oli selge vahe, et Skandinaavia omad olid veel vabamad kui meie siin. Ja Lõuna-Euroopa, üks Lõuna-Euroopa poliitik räägib palju ja paneb ennast uhkelt riidesse, naised eriti. Ja see on see, millega sa pead arvestama, kui seal olid mingid visiidid kuhugi Lõuna-Euroopasse. Kui sa lähed ikka Itaalia parlamenti, no siis ei lähe teksades, muidu tunned ennast halvasti, sest kõik on overdressed.” (Int8)

Põhja-Euroopa liikmesriikidest valitud liikmete riietumisalaseid valikuid nimetati minimalistlikeks ja põhjamaisele stiilile omaselt vaoshoituteks. Need omadused tähendasid mõnel juhul ka indiviidide silmapaistmatust ja vähest tähelepanu oma välimusele. Baltimaade parlamendiliikmed paigutasid oma riietumisstiiliga keskele, mis tähendab, et ei olda ülemäära silmatorkavad ega ka igavad.

Küsimusele, mis uuris intervjuueeritava enda välimuses aset leidnud muutust seoses Euroopa Parlamendi siirdumisega, vastati mitmeti. Valdavalt leiti, et suuremat muutust pigem ei toimunud. Samas tõid respondendid välja, et parlamendiliikme staatus andis hea

võimaluse (ka materiaalse) kanda ja tutvustada Eesti moekunsti ning disaini, mida Europarlamendis ka märgati ja tunnustati:

„Selles mõttes muutus küll, et ma hakkasin kandma Eesti asju. Siin enne neid väga palju ei ostnud, sest siin on oht, et satud seltskonda, kus kellelgi on sama kostüüm, sama Bastioni või Nikkolo kostüüm seljas, suhteliselt suur. Aga seal ma kandsin väga palju Eesti disaini või no põhiliselt kandsingi.“ (Int8)

Euroopa Parlament on niisiis eriilmeliste rahvuskultuuride sulam ja see peegeldub ka liikmete riietumisstiilis; välimusliku enesepresentatsiooni (Goffman, 1959) põhjal on võimalik määratleda parlamendiliikmete kuulumist teatud konkreetse ühiskondlikku keskkonda.

3.2.3. Parlamendiliikmete välimus poliitilisest kuuluvusest lähtuvalt

Kirjeldades Euroopa Parlamendi liikmete välimuse erinevusi lähtuvalt fraktsioonist leidis valdav enamus respondente, et Roheliste ridadesse kuuluvad poliitikud lubavad endale kõige suuremat visuaalset vabadust ja see on otseselt seostatav nende erakondliku identiteediga. Nende välimus on kõige vähem konservatiivne (Jakobson, jt, 2011), mis näitab selget soovi presenteerida oma maailmavaatelist sõnumit ka välimuse abil. Looduslähedane materjalikasutus ja keskkonnasäästlik mõtteviis peegelduvad ka riietumisstiilis:

„Rohelised on vabamad, Rohelised on selgelt rohkem kampsunid. See näitab seda, et nad ei ole nii nagu EPP või ütleme Rahvapartei, kus on rohkem seda rätsepaülikonda, sest Rohelistel on statement. Ma olen lähedal loodusele, ma rohkem kasutan kudumeid ja olen rohkem pükstes, nii-öelda looduslähedane, see on selge, et see on ideoloogiline. Jah, ma arvan ja loodan, et nad on looduslähedased, tegelevadki paljud neist kudumisega.“ (Int6)

Ka liberaalsete vaadetega saadikute puhul täheldati märksa vabamat suhtumist, mida enesepresentatsiooniteooriast lähtuvalt saab tõlgendada ka kuuluvustunde väljendamisena:

„Mida rohkem nagu liberaalsemaks või sotsiaaldemokraatlikumaks, seda rohkem hargnesid kõik teksad alt./.../Aga poliitiliste parteide suhtes on nüimoodi, et konservatiivsed erakonnad on ka oma riietusega väga selgelt konservatiivsed. Et see oli silmnähtav ja seda Eestis ei ole.“ (Int4)

Vabama suhtluse all mõeldi kogu käitumisstiili üldiselt, mis tähendab, et püütakse olla ka käitumiselt avatud, rahvalähedased ja sõbralikud.

Lisaks fraktsioonide mitteverbaalse kuvandi iseloomustamisele toodi ühes intervjuus ilmekas näide ka Euroopa Komisjoni presidendikandidaatide kampaaniast, kus samuti edastati maailmavaatelist sõnumit välimuse abil:

„Samas liidrite puhul selgelt paistab välja, kui me räägime kasvõi Euroopa Komisjoni presidendikandidaatide kampaaniast, siis Manfred Weber selles kampaanias oli riietusstiililt väga konservatiivne ja Frans Timmermans selgelt püüdis olla rohkem inimene tänavalt – üks meie hulgast. Tärkava habemega, ilma lipsuta ja suhteliselt casual’is. Eks nad püüdsid kõnetada erinevad valijate rühmi ja vastata siis nende inimeste ootustele keda kõnetada tahtsid.“ (Int9)

Poliitiliste vaadete peegeldamine välimuses (sh riietumisalastes valikutes) nii igapäevaselt kui valimisperioodil loob hea võimaluse mõjuda usaldusväärselt ning sõnumit toetavalt. Niinimetatud „poliitilist stiili“ saab ettenägelik poliitik kasutada kui raami, mis toetab sisu.

3.3. Välimusest lähtuva usaldusväärsuse tunnetamine kaaspoliitikutes

Järgnevalt on käsitletud alaküsimust, kuidas mõjutavad välimus ja selle heaks tehtavad riietumisalased valikud poliitikute omavahelist kommunikatsiooni. Intervjuude analüüsi tulemusel olid olulisemateks tekkinud kategooriateks „ootuspärane = usaldusväärne“, „välimus mõjutab inimest“ ja „esmakohutumise kontekst“. Kuivõrd nimetatud kategooriatest esimene eristus teistest proportsionaalselt enim, siis esitatakse tulemuste detailne ülevaade sellest algavalt.

Kirjeldades välimuse osatähtsust poliitikute vahelises suhtluses tõstsid respondendid esile selle ootuspärasust ja etteaimatavust. Eeldatakse, et võetud poliitilisest rollist lähtuvalt seostub välise kuvandiga eelkõige konservatiivne riietumisstiil:

„Konservatiivsus riietumises tähendab mingite väljakujunenud reeglite austamist, ka demonstratsiooni ehk kinnitust, et sa kuulud sellesse seltskonda. Lips ees, kui see on norm, see tähendab seda, et sa austad neid norme austavaid inimesi. See on mingisugune sõnum, mis saadetakse mitteverbaalselt enne kui jutuajamised algavad ja ma arvan, et selline samastumine, see on kahtlemata vajalik.“ (Int9)

Peetakse oluliseks aktsepteerida teatud etteaimatavust ja sarnaseid arusaamu riietumisalaste valikute osas. Ootuspärase ja rolliga sobivate riiete kandmine edastab kaaspoliitikutele sõnumi, et aktsepteeritakse sarnaseid väärtusrume. Kui riietus ei vasta ootustele ja tekitab küsitavusi, on oht mõjuda ebausaldusväärset ja situatsiooni komplitseerivalt:

„Kui sa tahaksid olla tippseltskonnas väga ekstravagantne, siis see elu oleks märksa raskem. Kõigepealt sa pead tõestama, et oled üks nendest ja järgmisena hakatakse üldse sinu sõnumit kuulama.“ (Int9)

Mitu respondenti rõhutas välimuse põhjal tekkivat esmamuljet suhtlemise suunaja ja kujundajana. Eeldatakse, et see aitab luua baasi, mida mõistetakse üheselt ja tänu millele lihtsustub ka verbaalne suhtlus. Parlamendiliikmed kasutavad kohtumistel ka klassikalisi suhtlusnippe ehk nõ „jäälohkujaid“ (ingl k *icebreakers*). Tavaliselt on see mõni riietuse detail, mis äratav vastaspoole uudishimu või edastab vestluspartnerile lugupidavat suhtumist. Nende esemetena nimetati nii aksessuaare kui ka kaaspoliitikule olulist sümboolikat või värvikombinatsiooni.

„Ilmselgelt on ju niimoodi, et on väga sümpaatne kui kellegagi, mitte Eesti poliitikuga on selline tõine või sõbralik kokkusaamine, siis võib ju olla riigilipuga märk rinnas, mis on väga märgatav, selles suhtes ta ju tekitab kohe nagu sellise asja. /.../ Teatud sümbolid on olulised ja võibolla daamide puhul on mingisugune

prossi valik täiesti võimalik, kui oled väga osav ja kui on väga hea nina nende asjade peale - mingid sümbolid on ikkagi täitsa toimivad.“ (Int4)

Seega tuleb välimuslik etteaimatavus poliitilises suhtluses kasuks, luues kommunikatsioonile usaldust edastava pinnase. Pole vajadust tõestada, et oled tõsiseltvõetav, see paistab välja.

Järgmises alapeatükis esitatakse analüüsi tulemuste põhjal tehtud järeldused ja antakse soovitusel edasisteks antud valdkonda puudutavateks uuringuteks.

3.4. Järeldused ja ettepanekud edasisteks uuringuteks

Keskse uurimisküsimuse kaudu sooviti teada, kuidas poliitikud mõtestavad välimust kui ühte mitteverbaalse kommunikatsiooni vahendit. See hõlmas nii enesetunnetuslikku aspekti, mille alusel kujundatakse isiklikku välimust, kui teistest inimestest lähtuvat mitteverbaalse suhtluse tajumist ning selle seostamist usaldusväärusega. Analüüsi tulemuste põhjal võib öelda, et parlamendiliikmed teadvustavad mitteverbaalset suhtlust kui indiviidist lähtuvat tervikut. Usaldusväärset mõjuva olemuse kujundamisel on oluline, et tekiks verbaalse ja mitteverbaalse kommunikatsiooni sobivus ja kooskõla. Lisaks välimusele nähakse mitteverbaalsete infoedastajatena ka teisi kehakeele vorme (hääletoon, žestikuleerimine jne) ja tajutakse, et nende oskuslik kasutamine loob võimalused verbaalse sõnumi mõju võimendamiseks või vähendamiseks. Mitteverbaalset kommunikatsiooni nähakse kompaktsena, ilma, et mõni sõnatu suhtluse vorm omaks teistest olulisemat tähendust.

Usaldusväärset tajutava välimuse kujundamist mõjutab ka see, kuidas poliitikud tunnetavad ühiskonnast lähtuvaid ootusi. Poliitik ei peaks oma välimusega püüdma tähelepanu, pigem võiks see olla toetav tegur, mis sisendab talle endale kindlustunnet. Lisaks enesetunnetusele peaksid riitumisalased valikud sobima võetud rolliga ja mõjuma „poliitilisel laval“ tõsiseltvõetavalt (Goffman, 1959). Ennast presenteerides omavad poliitikud võimalust kontrollida ja suunata vaatlejate tähelepanu ning hinnanguid.

Kui varasemate teadustööde (Olivola ja Todorov, 2010) põhjal on selgunud, et poliitiliste liidrite välimus avaldab mõju erinevatele valijasegmentidele, siis käesolevas töös sooviti

teada, kuidas arvavad sellest Euroopa Parlamendi Eesti liikmed. Analüüsist selgus, et poliitikute arvates on välimusel valijatele teatud mõju ja seda ka teadvustatakse. Kolme peamise tegurina, mis võivad mõjutada ootusi poliitikute enesepresentatsioonile, nimetati valijaskonna demograafilisi tunnused, ettearvatust pikaajalise poliitilise karjääri puhul ja digitaliseeruvat ühiskonda. Erinevad demograafilised tunnused, sh vanus, sugu ja rahvus on tugevalt seotud inimeste väärtushinnangutega ja mõjutavad ootuseid poliitikute enesepresentatsioonile. Staažikate poliitikute puhul peetakse oluliseks valijatele juba tuttava ja ootuspärase välimuse hoidmist. Liiga kardinaalse muutuse tegemine välimuses ei tule kasuks, sest võib muuta poliitiku valijate silmis ebausaldusväärseks.

Järjest enam digitaliseeruv ühiskond soodustab otsuste tegemist visuaalsuse põhjal ja avaldab mõju eelkõige mitteteadlikule valijale. Kuna mitteteadlike valijatena nähakse eelkõige nooremaealisi, siis võiksid poliitikud digitaalse keskkonna pakutavaid võimalusi enesepresentatsiooniks paremini ära kasutada. *Online*-kontode vahendusel toimuvat eneseesitlust tuleks suunata planeeritult ja sihtgruppi kõnetavalt. Sotsiaalmeediakanalites toimuv kahepoolne kommunikatsioon on hea võimalus tajuda kiirelt valijate reageeringuid ja kasutada seda oma huvidest lähtuvalt (Eisenschmidt, 2015).

Erakonnale omase ideoloogia ja väärtuste kajastamist läbi välimuse kui vahendi pidas võimalikuks valdav enamus respondentidest. Parempoolsete poliitiliste vaadetega seostatakse konventsionaalset riietumisstiili ja vasakpoolseid vaateid toetab pigem mittekonventsionaalne lähenemine oma välimusele (Jakobson, jt, 2011). Erakondlikku sümbolikat ei kanta igapäevaselt; pigem siis, kui soovitakse poliitilist kuuluvust rõhutada ka läbi välimuse. Seevastu Eesti rahvusvärvide sini-must-valget värvikooslust armastatakse kanda nii toises igapäevasituatsioonis, oluliste siseriiklike sündmuste puhul kui ka esindades riiki rahvusvahelisel tasandil. Rahvusvärvide kandmisel tunnetatakse kahesuunalist mõju: ühelt poolt motiveerib see kandjat ennast ja vaatajatele suunatuna tekitab usaldust.

Valimiste-eelsel perioodil kantakse erakondlikku sümbolikat rohkem ja püütakse ka igapäevaselt vältida teistele erakondadele omaseid tunnusvärve. Valimisreklaamides esitatavat visuaalset materjali kujundades arvestatakse alateadvuslike seostega ja

järgitakse välja töötatud mainekujunduskontseptsioone. Erakondliku sümbolika ja tunnusvärvide kasutamine välimuses toimub sel perioodil läbimõeldult ja koordineeritult.

Eraldi vaadeldi, kuidas mõjutavad usaldusväärset välimust aeg ja koht. Tulemused näitavad, et välimuse tunnetamist ja kujundamist mõjutavad mõlemad komponendid.

Tõlgendades ümbritsevat keskkonda ja analüüsid sotsiaalseid situatsioone kujundavad poliitikud oma välimusliku enesepresentatsiooni.

Parlamendiliikmete arvates peavad naispoliitikud riiklikul poliitikatasandil välimusse rohkem panustama kui meespoliitikud. Poliitilises tegevuses osalevate naiste riietumisalastele valikutele pöörab suuremat tähelepanu nii kohalik meedia kui avalikkus. Tõdeti, et niisugust ühiskondlikku huvi välimuse osas ei tunnetata rahvusvahelisel poliitikatasandil luues seose tööd raamiva teooriaga (Goffman, 1959), mille alusel erinevad keskkonnad mõjutavad teabe jagamist ja vastu võtmist. Sellest järeldub, et Eesti poliitikatasandil ei peaks enesepresentatsiooni põhjal toimuvat mitteverbaalset kommunikatsiooni alahindama, kuna välimus tekitab reageeringuid ja kujundab arvamust.

Uurimistulemused kinnitasid välimuse kujundamise varieerumist ühelt poliitikatasandilt teisele liikumisel. Euroopa Parlamendis hakati rohkem kandma Eesti moekunsti ja disaini, mida varem, riiklikul tasandil ühiskonna väiksusest tulenevalt ei soositud. Lisaks Eesti disainerite loomingu eelistamisele, andis parlamendiliikme staatus ka suuremad materiaalsed võimalused. Seega tekitab poliitikatasandi muutumine soovi ja vajaduse teistsuguseks enesepresentatsiooniks.

Euroopa Parlamendi kontekstis eristuvad Põhja- ja Lõuna-Euroopa liikmesriikidest valitud liikmed visuaalsete käitumuslike omaduste poolest, seda nii välimuse kui ka ülejäänud mitteverbaalse kommunikatsiooni vormide kasutamise osas. Euroopa lõunapoolsemate liikmesriikide poliitikute käitumist iseloomustab väljendusrikkam kehakeel, sealhulgas ka suurem tähelepanu välimuse kujundamisele. Võib järeldada, et see tuleneb erinevate kultuuriruumide mõjust indiviidi käitumisele. Ka siin on seos enesepresentatsiooniteooriaga (Goffman, 1959), mille kohaselt teatud välimuslikke ja käitumuslikke tunnuseid on võimalik seostada konkreetse ühiskondliku keskkonnaga. Kui vaadelda Euroopa Parlamendi liikmete välimust lähtuvalt fraktsioonilisest kuuluvusest, siis paistavad Roheliste esindajad silma teistest vabama riietumisstiiliga,

seevastu konservatiivide hulka kuuluvate poliitikute välimuses näeb rohkem konventsionaalseid jooni (Jakobson, jt., 2011). Seega on riietus kommunikatsioonivahend, mis võimaldab poliitiliste vaadete edastamist nii valijatele kui kolleegidele ja konkurentidele.

Poliitikute omavahelise suhtluse osas leiti, et mitteverbaalne kommunikatsioon domineerib esmakohtumistel, kuna hinnangud formuleeruvad just selles suhtluse etapis. Etteaimatav, korrektne, lugupidamist üles näitav ja rolliga kokkusobiv välimus loob edasiseks kommunikatsiooniks soodsama pinnase. Seega tekitab professionaalne poliitiline keskkond iseenesest teatud raamistiku, kus aktsepteeritakse kirjutamata reegleid ja staatusega sobivat väljanägemist. Usaldusväärst sisendav välimus annab edasi sõnumit kompetentsusest.

Eesti siseriiklikul ehk esimesel poliitikatasandil on välimusest lähtuv mõju omavahelises suhtluses nõrgem, kuna sellele avaldab mõju ühiskonna suurus ja sellega kaasnev "kõiki tuntakse ja teatakse" efekt. Samas ei ole see ka päris tähtsusetu, kuna välimust märgatakse, hinnatakse ja selle üle reflekteeritakse.

Kokkuvõtvalt kinnitasid töö tulemused autori algset argumenti, et Euroopa Parlamendi Eesti liikmed teadvustavad välimust kui olulist mitteverbaalse kommunikatsiooni vormi, mille tähtsus varieerub erinevates poliitilistes keskkondades ja tasanditel (siseriiklik vs rahvusülene).

Nagu empiirilise materjali analüüsist selgus, on poliitikute välimus poliitilise kommunikatsiooni üks osa. Tegemist on valdkonnaga, mida ei ole Eestis laiemalt uuritud. Kui käesolevas töös on keskendutud välimusele, siis analüüsi tulemustest ilmnes, et uurimisobjektiks võiksid olla ka teised sõnatu suhtluse vormid. Nende mõju tajumist ning tahtlikku või alateadlikku kasutamist võiks uurida nii Eesti kui Euroopa Liidu poliitika tasandil. Kuna analüüs tõi välja, et parlamendiliikmete kultuurierinevused mõjutavad mitteverbaalse kommunikatsiooni edastamist ja vastuvõtmist, siis võivad sellest tulenevad iseärasused avaldada mõju ka Euroopa Parlamendi liikmete omavahelisele koostööle. Eeldusest lähtuvalt võiks järgnevate uuringute teemaks olla ka poliitikute omavaheline kommunikatsioon.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk on anda ülevaade ja luua arusaam sellest, kuidas poliitikud mõtestavad usaldusväärse välimuse kui mitteverbaalse vahendi rolli poliitilises kommunikatsioonis. Uuriti, kuidas ja läbi milliste kogemuste Eesti tipp-poliitikud kujundavad oma välimust ja kas sellele avaldab mõju ühelt poliitikatasandilt teisele liikumine. Teemat käsitleti poliitikute vaatenurgast, püüdes mõista, kuidas poliitikakujundajad ja ühiskondliku elu suunajad saavad aru välimuse rollist poliitika tegemisel ning usaldusväärse kuvandi loomisel.

Teema aktuaalsusele ja interdistsiplinaarsusele viitab varasemalt läbiviidud uuringute ja teadusartiklite rohkus, kuid neist suurem osa on keskendunud valijate tunnetuse uurimisele: kuidas poliitiliste liidrite mitteverbaalne kommunikatsioon mõjutab valimistulemusi ja millised valijasegmendid on kõige vastuvõtlikumad mitteverbaalsele kommunikatsioonile. Eelnevalt läbiviidud teadustööde ülevaatlik kirjeldus on leitav töö esimeses peatükis.

Töös on aluseks võetud autori argument, et Eesti Euroopa Parlamendi liikmed teadvustavad välimust kui ühte olulist mitteverbaalse kommunikatsiooni vormi, mille tähtsus varieerub erinevates poliitilistes keskkondades ja tasanditel (siseriiklik vs rahvusülene). See varieerumine mõjutab ka omavahelist suhtlust, määratledes milline välimuse loob usaldusväärse kuvandi. Selle argumendi kinnitamiseks või ümber lükkamiseks oli püstitatud põhiküsimus:

- kuidas poliitikud mõtestavad välimuse rolli poliitika tegemisel?

Põhiküsimusele vastamiseks olid abiks kaks alaküsimust:

- kuidas võib usaldusväärne välimuse sõltuda ajast ja kohast?
- kuidas tajutakse välimuse rolli poliitikute omavahelises suhtluses?

Töö teoreetilise alusena on kasutatud Erving Goffmani enesepresentatsiooni teooriat (1959). Selle valiku aluseks oli arusaam, et enesepresentatsioon mõjutab välimust kui mitteverbaalse suhtluse ühte vormi eesmärgistatult ja nn “sotsiaalsel eeslaval” (Goffman, 1959) kontrollib indiviid välimuse abil edastatavaid muljeid.

Töös kasutatud empiiriline materjal on kogutud poolstruktureeritud individuaalintervjuude käigus Euroopa Parlamendi endiste ja praeguste Eesti liikmetega (perioodil 2004-2020). Eesmärgipärase (ingl k *purposive sample*) valimi tingis asjaolu, et parlamendiliikmete näol on tegemist poliitikutega, kes liiguvad kohalikult tasandilt rahvusvahelisele, ning see võimaldab paremini hinnata muutusi, mis toimuvad välimuse kujundamises seoses ühelt poliitikatasandilt teisele liikumisega.

Intervjuude kvalitatiivse analüüsi tulemustest järeldub, et poliitikud tajuvad ja teadvustavad välimusel põhinevat mitteverbaalset suhtlust kui tervikut. Usaldusväarsuse tajumist mõjutavad mitteverbaalse suhtluse kõik vormid, samuti poliitikute tunnetus ühiskondlikest ootustest. Tõlgendades ümbritsevat keskkonda ja analüüsides sotsiaalseid situatsioone kujundavad poliitikud oma välimuslikku enesepresentatsiooni. Professionaalne poliitiline keskkond tekitab raamistiku, kus aktsepteeritakse kirjutamata reegleid ja staatusega sobivat väljanägemist. Usaldusväärsust sisendav välimus annab edasi sõnumit kompetentsusest.

Autor tänab Epp Adlerit ja Heiko Pääbot (juhendajad), kelle tähelepanekud, soovitusel ja motiveerivad vestlused aitasid kaasa töö valmimisele. Samuti tänatakse intervjuueeritavaid, kes leidsid aega ja olid nõus jagama oma kogemust.

KASUTATUD ALLIKAD

- Ainsaar, M., Strenze, T. (toim) (2019) Väärtused kui inimvara ja nende seos ühiskonna arenguga. Tallinn, Tartu: Arenguseire Keskus, Tartu Ülikool. URL: https://www.riigikogu.ee/wp-content/uploads/2019/02/V%C3%A4%C3%A4rtused-kui-inimvara-ja-nende-seos-%C3%BChiskonna-arenguga_2019-1.pdf (2.04.21)
- All Answers Ltd. (2018). How might Erving Goffman Respond to Criticisms of his Dramaturgical Model? URL: <https://ukdiss.com/examples/dramaturgical-model-goffman-criticisms.php>
- Alumäe, T., Tilk, O., Asadullah (2018). "Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech" Baltic HLT 2018 URL: <http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/>
- Aruvainu, M. (2019). Sotsiaalsete oskuste võimestamise olulisus noore tööhõivevalmiduse saavutamisel noorsootöötajate arusaamades Lääne-Virumaa näitel. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool, J. Skytte poliitikauuringute instituut
- Bachmann, T. (2019). Keda valijad eelistavad? Eesti Päevaleht 8.11.2005 URL: <https://epl.delfi.ee/arvamus/talis-bachmann-keda-valijad-eelistavad?id=51021023> (30.10.2019)
- Bell, E. L. (1991). "Adult's perception of male garment styles", Clothing and Textiles Research Journal, Vol. 10 No. 1, pp. 8-12. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0887302X9101000102> (3.04.2020)
- Berggren, N., Jordahl, H., Poutvaara, P. (2009). "The looks of a winner: Beauty and electoral success" Journal of Public Economics URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S004727270900142X?casa_token=4wgAv9tDHJ8AAAAA:fm14lcc7kyI4VFHqRiDrPyhknqLxMIWVxSYaKUUo_05ABDXkARJ_BfyffF_M4GFU-B2ALbYYH3w (8.05.21)
- Borg, J. (2011). "Kehakeel" Kirjastus Ersen 2012, 11-20, 80, 243
- Botelho, G. (2016). "The day politics and TV changed forever" CNN Politics March 14, 2016 URL: <https://edition.cnn.com/2016/02/29/politics/jfk-nixon-debate/index.html> (12.03.2020)
- Cabane, F.O. (2012). "The Charisma Myth" Master the Art of Personal Magnetism Penguin Books Ltd. Registered Offices: 80 Strand, London WC2R 0RL, England, 4-5
- Carpinella, C. M., Johnson, K. L. (2016). "Visual Political Communication: The Impact of Facial Cues from Social Constituencies to Personal Pocketbooks" Social and Personality Psychology Compass (2016): 1–17, 10.1111/spc3.12249 URL: https://www.sscnet.ucla.edu/comm/kjohnson/Lab/Publications_files/Carpinella%20%26%20Johnson%20Compass.pdf (1.03.2020)
- Collier, M. (2019). Itsitav Läti ametnik Brüsselis. Postimees 14.10.2019
- De La Baume, M. (2019). "What to wear at the European Parliament. How to stand out-or blend into the background-as an MEP" Politico, URL: <https://www.politico.eu/article/what-to-wear-at-the-european-parliament/> (20.02.2020)

- Eisenschmidt, K. (2015). Magistritöö Pildiline enesepresentatsioon Instagramis nelja Eesti poliitiku näitel. Tallinn: Tallinna Ülikool Kommunikatsiooni Instituut URL: <https://www.etera.ee/zoom/11331/view?page=1&p=separate&search=kadri%20eisenschmidt&tool=search&view=0,0,2550,2553> (21.03.21)
- Eksvärd, E. (2011). "Suhtle sarmikalt ehk õpi mõjutama" Kirjastus Pegasus 2017, 34-35
- ELi juhtlause (2000). Euroopa Liidu ametlik veebisait. URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/motto_et (29.03.2020)
- Goffman, E. (1959). "Presentation of Self in Everyday Life" New York: Doubleday Anchor Books, 15-24, 240-241
- Gowans-Eglinton, C. (2019). "The politicians using fashion to make their point" 22.01.2019 The Telegraph URL: https://www.telegraph.co.uk/fashion/style/politicians-using-fashion-make-point/?fbclid=IwAR1A1LqOf9H7CTgPLXvy7BsB16_ImW1ZxSMnIJKW9oo-oTBkmopbmZcRrbs (13.03.20)
- Hakim, C. (2010). Erotic Capital European Sociological Review, volume 26, number 5, 499-518 URL: <http://www.catherinehakim.org/wp-content/uploads/2011/07/ESR-Erotic-Capital-Oct-2010.pdf> (22.12.2019)
- Halo Effect, Psychology Research and Reference. URL: <http://psychology.iresearchnet.com/social-psychology/social-cognition/halo-effect/> (10.03.21)
- Hess, U. (2016). "Nonverbal Communication" Humboldt-University, Berlin, Germany URL: https://www.researchgate.net/publication/301928786_Nonverbal_Communication (8.04.2020)
- Horn, M. J. (1968). "The Second Skin" An Interdisciplinary Study of Clothing University of Nevada. Houghton Mifflin Company. Boston, 99-131
- Howlett, N. Orakcioglu, I. Pine, K. Flecher, C.B. (2013). "The influence of clothing on first impressions: Rapid and positive responses to minor changes in male attire" Journal of Fashion Marketing and Management, February 2013 URL: https://www.researchgate.net/publication/256846903_The_influence_of_clothing_on_first_impressions_Rapid_and_positive_responses_to_minor_changes_in_male_attire (14.03.2020)
- Jakobson, M-L. Kalev, L. Lumi, O. Ruutsoo, R. Saarts, T. Sootla, G. Toots, A. Vetik, R. (2011). Poliitika ja valitsemise alused Kõrgkooliõpik. Tallinn: Maurus/Tallinna Ülikooli Riigiteaduste Instituut. URL: https://moodle.ut.ee/pluginfile.php/286247/course/section/38166/Kalev_Toots_Poliitika%20ja%20valitsemise%20alused_2011_1k151-214.pdf (27.02.2020)
- Kahn, H. V. (2014). Poliitikakultuur Raamat valijale ja valitavale. Tallinna Raamatutrükikoda 54-61
- Kallas, K. (2016). Sisemine või välimine ilu Sept. 27, 2016. URL: <https://kajakallas.ee/blogi/sisemine-voi-valimine-ilu/> (27.03.21)
- Kalmus, V. Masso, A. Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. URL: <https://sisu.ut.ee/samm/kvalitatiivne-sisuanalyys> (18.02.2020)

- Kwon, Y. H. (1994). "The influence of appropriateness of dress and gender on the self-perception of occupational attributes" *Clothing and Textiles Research Journal*, Vol. 12 URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0887302X9401200305> (15.03.2020).
- Kõuts-Klemm, R. Korts, K. (2010). Ülevaade meedia ja kommunikatsiooni teooriast. Loengumaterjal Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut. Tartu Ülikool URL: <http://www.cs.tlu.ee/filcore/wp-content/uploads/2012/05/%C3%9Clevaade-meedia-ja-kommunikatsiooni-teooriast.-Loengumaterjal.pdf> (12.03.2021)
- Lawson, C. S. Lenz, G. Baker, A. Myers, M. (2010). "Looking Like a Winner: Candidate Appearance and Electoral Success in New Democracies" *World Politics*, Volume 62, Number 4, October 2010, pp. 561-593, Published by Cambridge University Press. URL: https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/70919/Lawson_Looking%20like.pdf?sequence=1&isAllowed=y (12.11.2019)
- Leary, R. M. Kowalski, M. R. (1990). "Impression Management: A Literature Review and Two-Component Model" *Psychological Bulletin*, 1990, Vol. 107, No. 1, 34-47 URL: http://www.communicationcache.com/uploads/1/0/8/8/10887248/impression_management-_a_literature_review_and_two-component_model.pdf (10.05.21)
- Lepik, K. Harro-Loit, H. Kello, K. Linno, M. Selg, M. Strömpl, J. (2014). Intervjuu. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Tartu Ülikool. URL: <http://samm.ut.ee/intervjuu> (29.10.2019)
- Lewis, D. R. (2006). "When Cultures Collide" *Leading across cultures*. Nicholas Brealey International. Boston/London. 159-162 URL: <http://www.utntyh.com/wp-content/uploads/2011/11/When-Cultures-Collide.pdf> (15.03.21)
- Marland, A. (2013). Associate Professor Department of Political Science Memorial University of Newfoundland "What is a political brand? Justin Trudeau and the theory of political branding" University of Victoria, British Columbia. URL: <https://www.cpsa-acsp.ca/papers-2013/Marland.pdf> (01.01.2020)
- Masso, A. Salvet, S. Lepik, K. (2014). Kvalitatiivse analüüsi tarkvara Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. URL: <http://samm.ut.ee/kvalitatiivse-analyysi-tarkvara> (29.02.2020)
- Mellik, J. (2013). IRLis on lohakaimad, Reformierakonnas kõige rohkem pintsaklipslased. Õhtuleht 10.08.13 URL: <https://www.oh tuleht.ee/549216/irlis-on-lohakaimad-reformierakonnas-koige-rohkem-pintsaklipslased> (11.03.21)
- Meriste, R. (2019). Aitame sind ministriks Greif OÜ 94-97, 116, 154-169
- Olivola, Y. C. Todorov, A. (2010). "Elected in 100 milliseconds: Appearance-Based Trait Inferences and Voting" *Journal of Nonverbal Behavior* (2010) 34:83–110 URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10919-009-0082-1.pdf> (11.03.2021)
- Palmer, C., Peterson, R. (2015). Halo Effects and the Attractiveness Premium in Perceptions of Political Expertise. *American Politics Research*. 44. 10.1177/1532673X15600517.
- Päärt, V. (2020). "Marju Lauristin: see kriis teeb meist paremad inimesed!" *Postimees*, Arter 28.03.2020 Nr 13/1042
- Penney, J. (2012) Montclair State University "Visible Identities, Visual Rhetoric: The Self-Labeled Body as a Popular Platform for Political Persuasion" *International Journal of*

- Communication 6. URL: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/1528/795> (12.01.2020)
- Riituse ja moe sotsiaalpsühholoogia kursus (2006). Suveülikool 2006. TÜ Avatud ülikooli keskus
- Sanghvi, M. (2014) “Marketing the female politician: An exploration of gender, appearance, and power” The University of North Carolina at Greensboro, ProQuest Dissertations Publishing, 2014. 3637557. URL: <https://search.proquest.com/openview/ac141cde62a7e465d9213e21dec66b2e/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y> (11.12.2019)
- Schmitz, A. (2014). “Catherine Hakim: Erotic Capital: the Power of Attraction in the Boardroom and the Bedroom” New York: Basic Books, 2011. 304 pp URL: https://www.researchgate.net/publication/310655429_Catherine_Hakim_Erotic_Capital_the_Power_of_Attraction_in_the_Boardroom_and_the_Bedroom (21.12.2019)
- Sulejmanovic, D. (2012). “The Power of Language: Verbal and Nonverbal Communication in Politics” Diplomarbeit. Karl-Franzens-Universität Graz URL: <https://unipub.uni-graz.at/obvugrhs/content/titleinfo/224410/full.pdf> (24.03.21)
- Tigasson, K. R. (2012) “Catherine Hakim: valimus on üha tähtsam“ Eesti Päevaleht 14.04.2012 URL: <https://epl.delfi.ee/arvamus/catherine-hakim-valimus-on-uha-tahtsam?id=64251429> (31.10.19)
- Todorović, T. Toporišič, T. Alenka, P. Č. (2014). “Clothes and Costumes as Form of Nonverbal Communication” University of Ljubljana, Faculty of Natural Sciences and Engineering, Department of Textiles University of Primorska, Faculty of Humanities 321–333 URL: <http://www.tekstilec.si/wp-content/uploads/2014/12/321-333.pdf> (29.02.2020)
- Tony, A. (2010). “Charisma: What is it? What will it do for you?” Speakers Office 14.06.10 URL: <https://www.speakersoffice.com/charisma-what-is-it-what-will-it-do-for-you-by-tony-alessandra/> (15.03.2020)
- Zimmerman, J. B. (1989). “A Social Cognitive View of Self-Regulated Academic Learning“ Journal of Educational Psychology 1989, Vol. 81, No. 3, 329-339 URL: https://www.researchgate.net/publication/232534584_A_Social_Cognitive_View_of_Self-Regulated_Academic_Learning (29.03.2020)
- Wertheim, E.G. (2012). “The Importance of Effective Communication” Northeastern University, College of Business Administration. URL: <https://ysrinfo.files.wordpress.com/2012/06/effectivecommunication5.pdf> (6.04.2020)
- Õunapuu, L. (2012). Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes. Tartu Ülikool. URL: <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/index.html> (20.03.21)

LISA 1

Poolstruktureeritud intervjuu küsimused

Kuidas Eesti liikmed mõtestavad usaldusväärset välimust?	<p>Eelmisel sajandil leidsid sotsioloogid, et välimus on kui “vaikiv keel“, mille abil saab edastada enda kohta informatsiooni. Mida Teie sellest arvate?</p> <p>Palun öelge mõned märksõnad, mis iseloomustavad Teie välimust ja miks?</p> <p>Kirjeldage palun, kuidas Teie mõistate usaldusväärset välimust.</p> <p>Kas Teie arvates mõjutab poliitiku välimus inimeste valimisotsuseid? Kui jah, siis kuidas mõjutab? Kui ei, miks leiate, et see ei oma mõju?</p>
Kuidas võib usaldusväärne välimus sõltuda ajast ja kohast?	<p>Kas usaldusväärne välimus saab muutuda sõltuvalt ajast ja kohast? Kui jah, siis kuidas?</p> <p>Mitmed saadikud on öelnud, et Eesti ja Euroopa poliitiline kultuur on erinev. Kas see mõjutab ka mitteverbaalset suhtlemist ehk välimust? Kui jah, siis mil moel?</p> <p>Kas Teie välimus muutus peale Euroopa Parlamendi minekut? Kui jah, siis kuidas?</p> <p>Te kohtute paljude inimestega, kelle sotsiaalne taust on erinev. Avaldab see mõju ka valikutele mida teete oma välimuse osas?</p>
Kuidas tajutakse välimuse rolli poliitilises suhtluses?	<p>Kes on keegi, kelle isikupära Teid inspireerib? Mille poolest?</p> <p>Kuidas Teile tundub, kas erakondlik kuuluvus võib mõjutada välimust? Kui jah, siis kuidas?</p> <p>Euroopa Liidu tunnuslause “Ühinenud mitmekesisuses“ tähistab liikmesriikide kultuurilisi erinevusi.</p> <p>Kas see väljendub kuidagi ka Euroopa Parlamendi saadikute välimuses?</p> <p>Kuidas mõjutab usaldusväärne välimus poliitikute omavahelist suhtlemist?</p>
Mida te soovite veel lisada?	

LISA 2

Koodipuu

1. USALDUSVÄÄRSE VÄLIMUSE TAJUMINE

1.1 välimus suhtumise kujundajana

1.2 sõnatu suhtluse vormid

1.2.1 kehakeel

1.2.1.1 välimusest väljenduv sõbralikkus

1.2.1.2 eelhoiakud

1.2.1.2.1 etteaimatavus

1.2.1.2.2 samastumine

1.2.1.3 häääl

1.2.1.3.1 žestid

1.2.1.3.2 karisma

2. meedia kujundab

2.1 konkurents moemaailmas

3. enesekohased märksõnad

3.1 soostereotüüpide murdmine läbi välimuse

3.2 kehakaal

3.3 välimusega rahulolu = hea enesetunne

3.4 usaldusväärne

3.4.1 ootustele vastav

3.4.1.1 sõbralik mulje

3.4.2 Eesti e-riigi kuvand

3.5 ajas muutuv

3.5.1 ülekaaluline

3.5.2 väljakujunenud stiil

3.5.3 kontekstipõhine

3.5.3.1 positsioon ja roll

3.5.3.1.1 reserveeritud

3.5.3.1.1.1 korrektne ja klassikaline

3.5.3.1.1.1.1 isikupärane

4. usaldatavad omadused

4.1 indiviidist tulenev

4.1.1 enesekindlus

4.1.2 konservatiivne välimus

4.1.2.1 tõsiseltvõetavus

4.1.2.1.1 kultuurierinevusi arvestav

4.1.2.1.1.1 mõju valijatele

4.1.2.1.1.1.1 “unistuse lapselaps”

4.1.2.1.1.1.2 valijad ootavad, et poliitik nendega ei samastuks

4.1.2.1.1.1.3 valimiskampaania periood

4.1.2.1.1.1.4 viisakas ja korrektne

4.2 autentsus

5 2. AEG JA POLIITIKATASAND

5.1 Eesti siseriiklik tasand

5.1.1 Eesti meespoliitikud

5.1.2 poliitilise karjääri pikkus

5.1.3 visuaalne vabadus

5.1.4 välimuse kujundamine konteksti

5.1.4.1 valimiskampaania

5.1.4.2 värvide kasutamine

5.1.5 rahvuslikud erinevused

5.1.5.1 Euroopa Parlament

5.1.5.1.1 Prantsuse bürokraatiamudel

5.1.5.1.2 kultuurierinevused

5.1.5.1.3 kontinendi esindamine

5.1.5.1.4 Euroopa Komisjon (+)

5.1.5.1.4.1 asjatundlikumad spetsialistid EP töögruppides

5.1.5.1.5 erinevate elukutsete esindajad

5.1.5.1.6 Eesti disaini propageerimine

5.1.5.1.7 Lõuna-Euroopa ja Põhja-Euroopa erinevus

5.1.5.1.7.1 generatsioonide väline erinevus

5.1.5.1.8 konservatiivne välimus

5.1.5.1.9 visuaalne vabadus

5.1.5.1.9.1 väljakutsuvad detailid

6. erakonna mõju välimusele

6.1 EKRE naispoliitikud

6.2 i. tunnusvärvide kasutamine

6.2.1 erakonna märgid

6.2.2 erakonna identiteedi mõju

6.2.2.1 rahvuslikkust rõhutav

7 3. VÄLIMUSE TUNNETAMINE KAASPOLIITIKUTES

7.1 konkurents lähtuvalt east

LISA 3

Individuaalintervjuude detailne ajakava

Intervjuu nr. 1 (viidi läbi 18.01.20 kell 14.00)

Intervjuu nr. 2 (viidi läbi 20.01.20 kell 10.00)

Intervjuu nr. 3 (viidi läbi 29.01.20 kell 12.00)

Intervjuu nr. 4 (viidi läbi 29.01.20 kell 13.40)

Intervjuu nr. 5 (viidi läbi 29.01.20 kell 10.30)

Intervjuu nr. 6 (viidi läbi 18.02.20 kell 11.00)

Intervjuu nr. 7 (viidi läbi 21.02.20 kell 13.00)

Intervjuu nr. 8 (viidi läbi 26.02.20 kell 10.00)

Intervjuu nr. 9 (viidi läbi 27.02.20 kell 12.15)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Katrin Kirsipuu

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

USALDUSVÄÄRNE VÄLIMUS KUI POLIITILISE KOMMUNIKATSIOONI VAHEND EUROOPA PARLAMENDI EESTI LIIKMETE VAATEST,

mille juhendajad on Epp Adler (MA) ja Heiko Pääbo (PhD),

reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace lisamiseks kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Katrin Kirsipuu

17.05.2021